

ลักษณะทั่ว ๆ ไปของการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ลักษณะสมัยใหม่ของจังหวัดชลบุรี

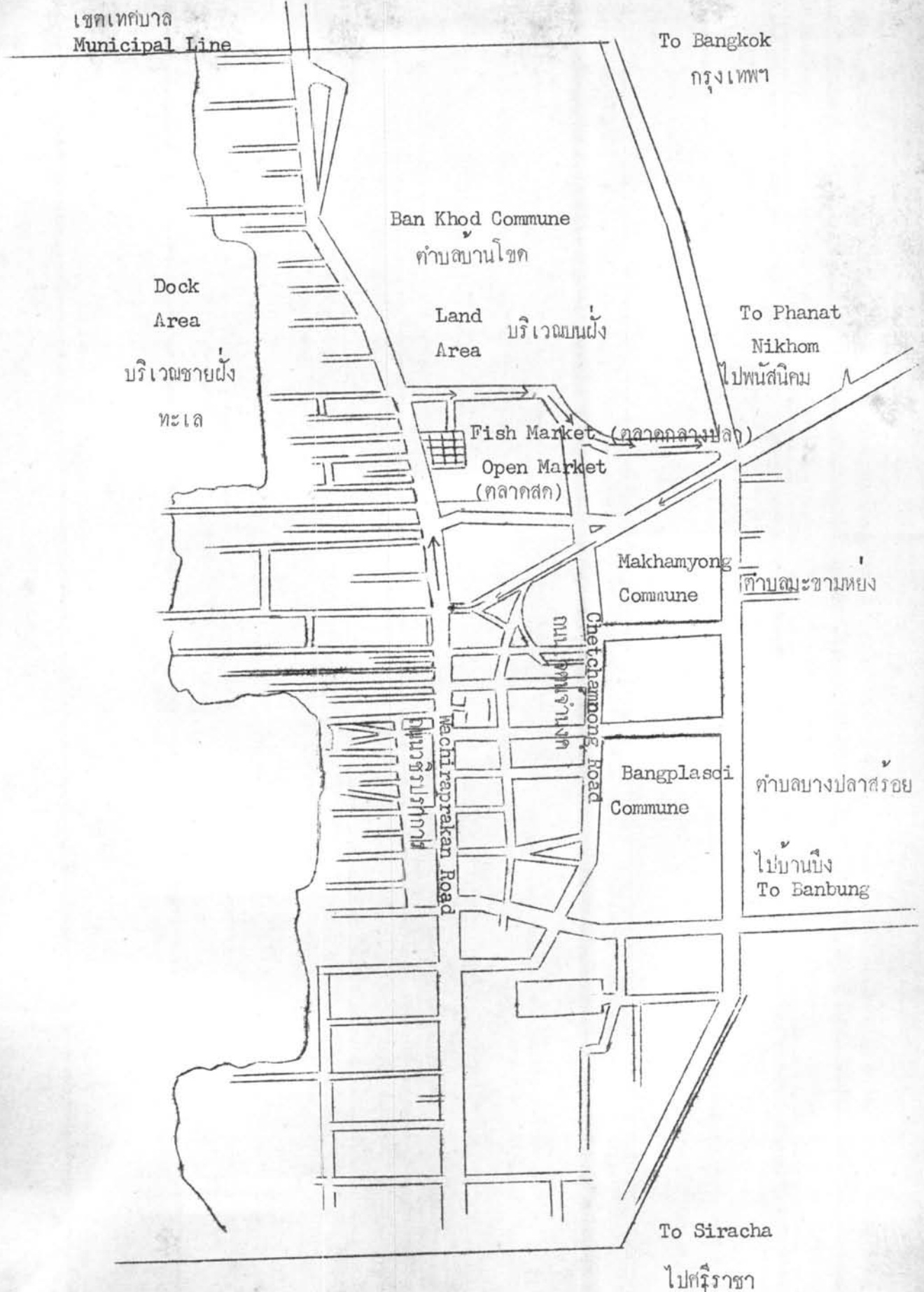
ในบทแรกได้กล่าวถึงแนวความคิดต่าง ๆ ที่ใช้ในการศึกษาเรื่องของการ  
กระบวนการของการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ลักษณะสมัยใหม่ ทั้งโดยความหมายและ  
เนื้อหา รวมทั้งลักษณะของสังคมที่กำลังมีการเปลี่ยนแปลง จากสังคมแบบดั้งเดิมไป  
เป็นสังคมสมัยใหม่ และเพื่อเน้นให้เห็นถึงมาตรฐานต่าง ๆ ที่จะนำมาศึกษาลักษณะ  
ของสังคมชลบุรี ให้ละเอียดอย่างเพียงพอ มิใช่เป็นการศึกษาแต่เพียงลักษณะใด  
ลักษณะหนึ่งและนำไปสรุปว่า สังคมนั้น ๆ ยังเป็นสังคมที่ล้าหลังอยู่ หรือเป็นสังคม  
สมัยใหม่แล้ว ดังนั้นในบทนี้ผู้ศึกษาจะได้กล่าวถึงลักษณะต่าง ๆ โดยละเอียดในการ  
เปรียบเทียบลักษณะสังคมแบบดั้งเดิมและแบบสมัยใหม่ ด้วยการใช้เกณฑ์ดังกล่าว  
7 ประการ โดยจะได้บรรยายรายละเอียด 6 เกณฑ์แรกคือ การแบ่งงานกันทำ  
การใช้ประยุกต์การใหม่ ระเบียบของการกลายเป็นเมือง เศรษฐกิจ ระบบการแบ่ง  
ช่วงชั้นทางสังคม การศึกษากับการสื่อสารและการคมนาคม ส่วนในเกณฑ์ที่ 7  
ซึ่งเป็นเกณฑ์สุดท้ายคือ เรื่องค่านิยมนั้น เนื่องจากผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาในเรื่องนี้  
โดยตรงจึงจะได้ทำการวิเคราะห์รายละเอียดในบทต่อไป

ลักษณะที่ตั้งของจังหวัดชลบุรี

ชลบุรี เป็นจังหวัดหนึ่งที่สำคัญมากในภาคตะวันออกของประเทศไทย  
เมื่อพิจารณาจากสถานที่ตั้งที่เลียบไปตามชายฝั่งทะเลของอ่าวไทยและประกอบด้วย  
ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ รวมทั้งพื้นฐานทางเศรษฐกิจ ซึ่งมีสภาพมั่นคงพอที่จะดึงดูด  
ให้มิใช่เข้าไปแสวงหางานทำได้

อาณาเขตของจังหวัดชลบุรี ทางทิศเหนือและทิศตะวันออก เนียงเหนือ  
ทิศต่อกับจังหวัดฉะเชิงเทรา ทิศตะวันออกและทิศตะวันออก เนียงใต้ทิศต่อกับจังหวัด  
ระยอง ส่วนทิศตะวันตกจดฝั่งทะเลของอ่าวไทย และด้วยสาเหตุประการหนึ่งนี้ทำให้





เขตเทศบาล  
Municipal Line

To Bangkok  
กรุงเทพฯ

Ban Khod Commune  
ตำบลบ้านโชค

Dock Area  
บริเวณชายฝั่ง  
ทะเล

Land Area  
บริเวณบึง

To Phanat  
Nikhom  
ไปพนัสนิคม

Fish Market (ตลาดปลา)  
Open Market (ตลาดสด)

Makhamyong  
Commune

ตำบลมะขามหยง

Chetchamrong Road  
ถนนเพชรฉลมัย  
Wachiraprakan Road  
ถนนวชิรปราการ

Bangplasci  
Commune

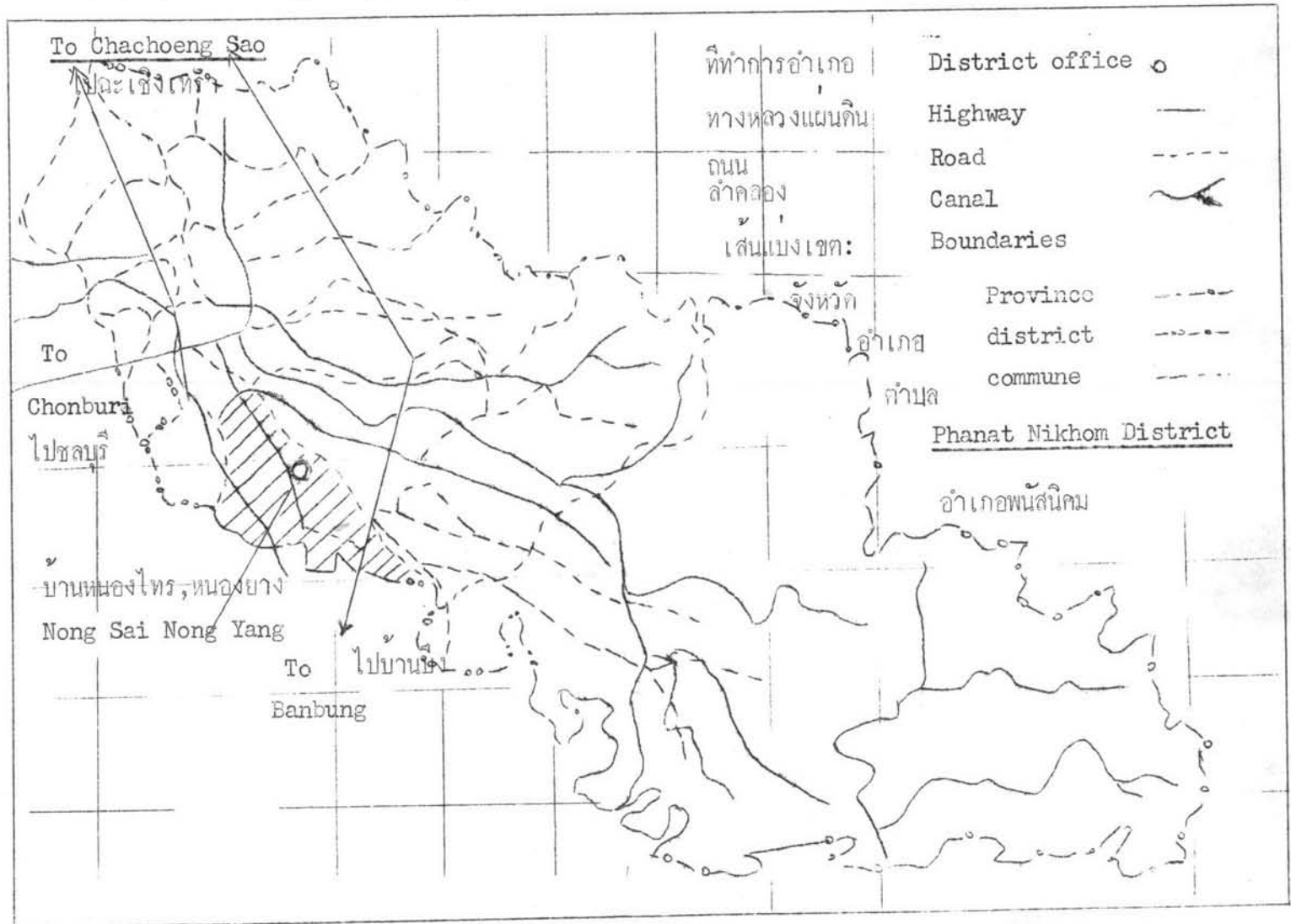
ตำบลบางปลาสร้อย

ไปบ้านบึง  
To Banbung

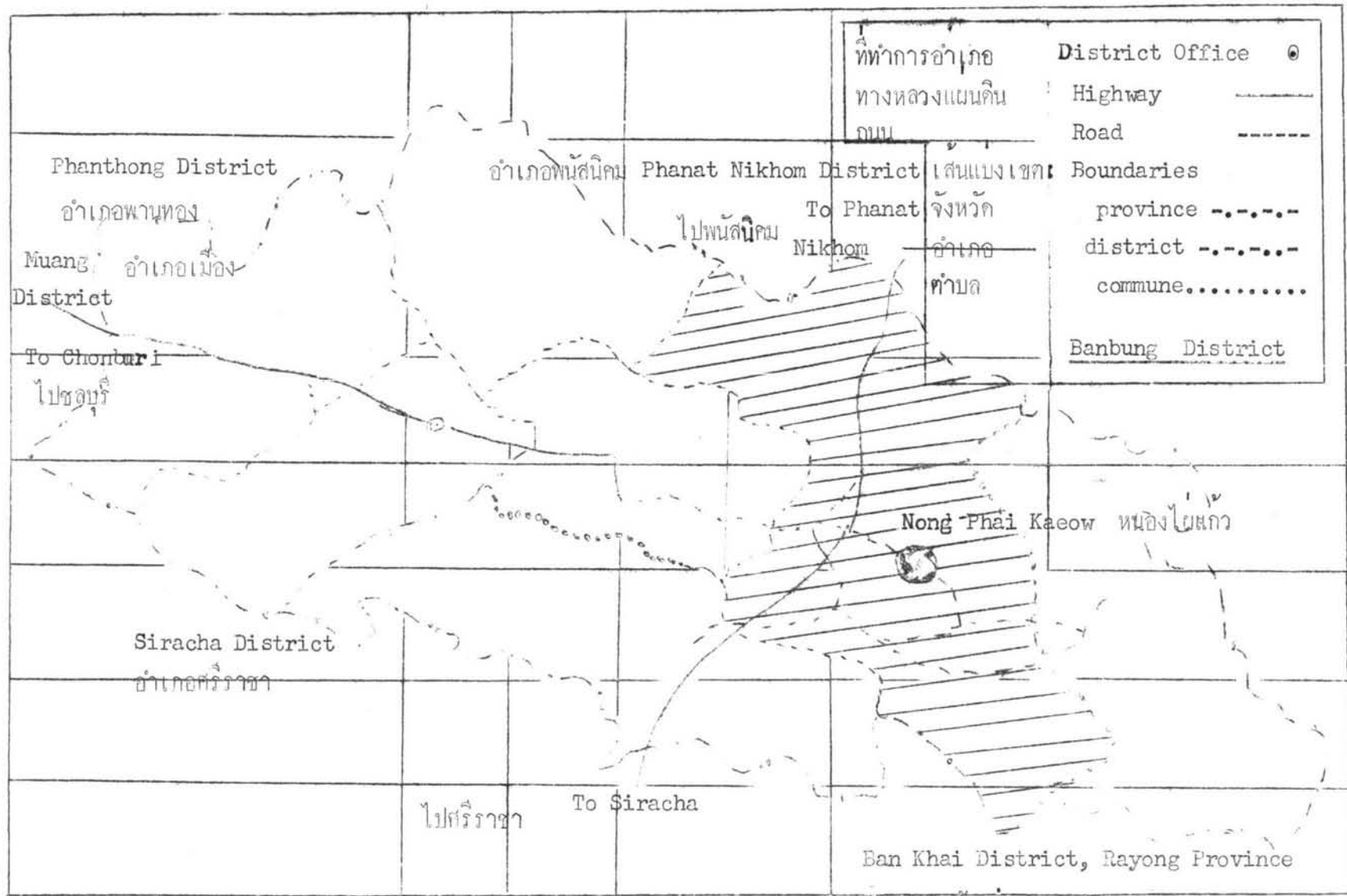
To Siracha  
ไปศรีราชา

ที่ตั้งหมู่บ้านหนองยาง และหนองไทร ตำบลหมอนนาง อำเภอพนมสนิม

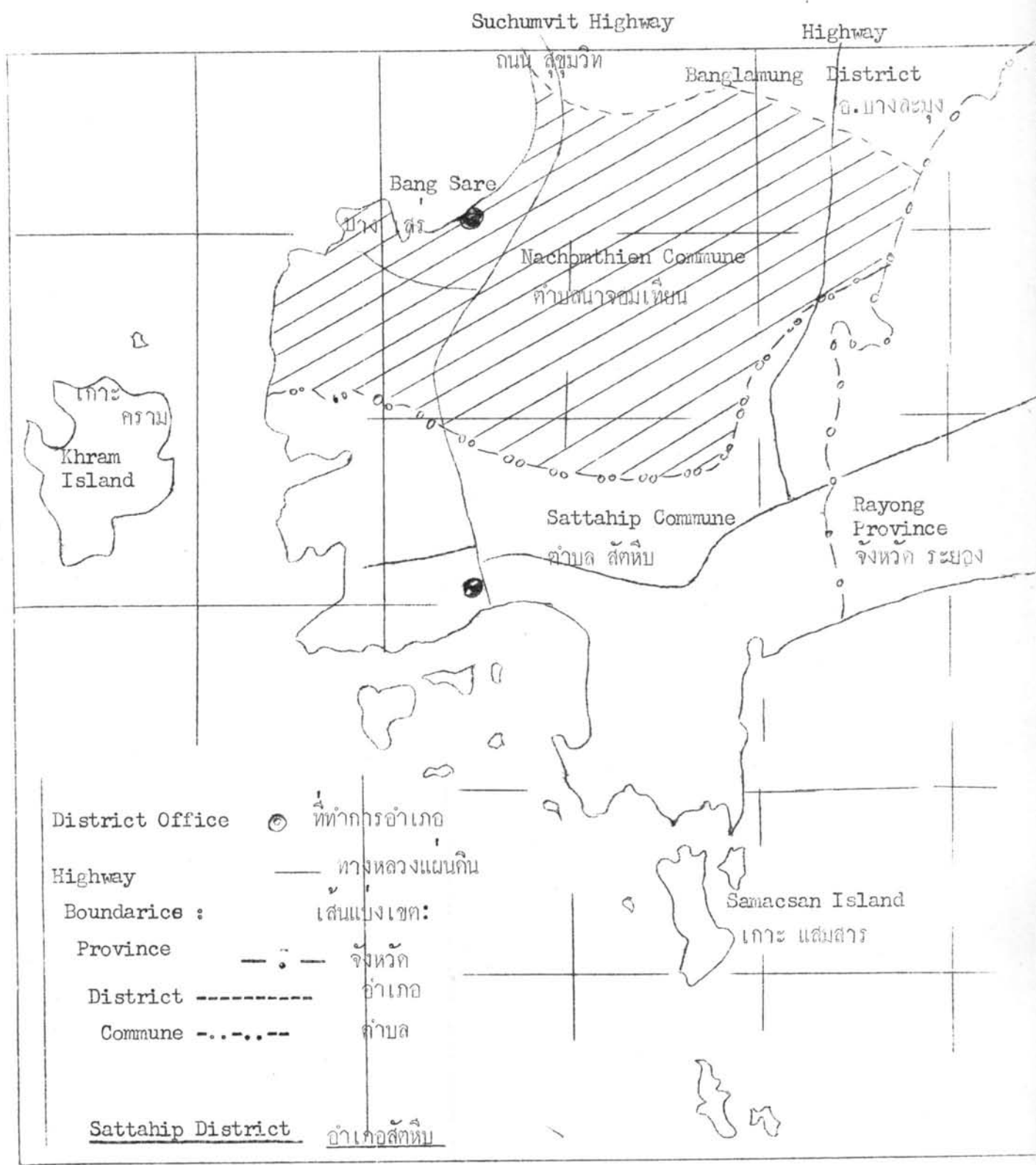
Location of Nong Yang / Nong Sai Village, Mon Nang Commune, Phanat Nikhom District



ที่ตั้งหมู่บ้านหนองไผ่แก้ว (หมู่บ้าน 7), ตำบลหนองอิรุณ, อำเภอบ้านบึง  
 Location of Nong Phaikaew Village (Village 7), Nong Irune Commune, Banbung District



อำเภอบ้านบึง จังหวัดระยอง



Location of Bang Sare Village, Nachomthien Commune, Sattahip District

ที่ตั้งหมู่บ้านบางเสร่ , ตำบลนาจอมเทียน , อำเภอ สัตหีบ

นักท่องเที่ยวเข้าไปในจังหวัดชลบุรีอย่างมากมายไม่ว่าจะเป็นชาวไทยหรือชาว  
ต่างประเทศ

จากลักษณะทางภูมิศาสตร์ของจังหวัดชลบุรี อาจแบ่งได้เป็นบริเวณ  
ชายฝั่งทะเลที่ตอนภายในตัวจังหวัด และบริเวณที่เป็นป่า ประกอบด้วย 7 อำเภอ  
และ 1 กิ่งอำเภอ โดยมีอำเภอที่มีทิศตะวันตกจดฝั่งทะเล 4 อำเภอคือ อำเภอเมือง  
อำเภอสัตหีบ อำเภอบางละมุง อำเภอสัตหีบ และอีกกิ่งอำเภอที่มีบริเวณเป็นเกาะ  
คือ กิ่งอำเภอเกาะสีชัง ซึ่งแต่เดิมสังกัดอยู่ในเขตอำเภอสัตหีบ แต่เดิมใน 4  
อำเภอนี้ ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพในการทำประมง แต่ในระยะหลังเมื่ออุตสาหกรรม  
การท่องเที่ยวเจริญขึ้น ทำให้บริเวณชายฝั่งทะเลในอำเภอต่าง ๆ เหล่านี้ได้กลายเป็น  
เป็นสถานท่องเที่ยวไป เริ่มตั้งแต่บริเวณหาดบางแสนในเขตอำเภอเมืองไปจนถึง  
อำเภอสัตหีบ

ส่วนบริเวณภายในอำเภอซึ่งห่างจากฝั่งทะเลจะมีลักษณะเป็นที่ดอน  
เหมาะสำหรับการทำไร่มันสำปะหลังและอ้อย นอกเหนือจากอำเภอชายฝั่งทะเล  
ทั้ง 4 อำเภอและกิ่งอำเภอแล้ว ก็มีอำเภอพนัสนิคม อำเภอพานทอง และอำเภอบ้าน  
บึงซึ่งมีที่ดินมีลักษณะเป็นที่ดอน และอาชีพหลักของประชากรก็คือ การทำพืชไร  
มีการทำนาในบริเวณที่ราบลุ่มสลับกับการทำไร่บนที่ดอนอยู่บ้างแต่ไม่มากนัก อาชีพ  
การทำนามีมากในเขตอำเภอพานทอง ซึ่งเป็นอำเภอขนาดเล็กตั้งอยู่ในบริเวณที่  
ราบลุ่ม มีคลองส่งน้ำพานทองโดยนำน้ำมาจากแม่น้ำบางปะกง

พื้นที่ป่าในจังหวัดชลบุรีส่วนใหญ่อยู่ในเขตอำเภอพนัสนิคม อำเภอ  
บ้านบึงและอำเภอสัตหีบ ประมาณครึ่งหนึ่งของเนื้อที่ของอำเภอพนัสนิคมเป็นป่า  
ซึ่งถูกแผ้วถางเป็นไร่มันสำปะหลังไปเป็นจำนวนมากแล้ว ส่วนในอำเภอบ้านบึงและ  
สัตหีบมีป่าอยู่บ้างในบริเวณเขาเขียว ซึ่งได้จัดให้เป็นวนอุทยานแห่งชาติอีกแห่งหนึ่ง

เนื่องจากจังหวัดชลบุรีเป็นจังหวัดที่อยู่ติดทะเล การประมงจึงเป็น  
อาชีพสำคัญของประชากร และในขณะเดียวกันสภาพภูมิอากาศและลักษณะพื้นที่ก็เหมาะ

สำหรับการทำเกษตรกรรมพืชไร่ จังหวัดชลบุรี จึงเป็นจังหวัดที่มีลักษณะการหาเลี้ยงชีพหลายแบบ มีอ้อย มันสำปะหลังปลูกในที่ดอน มีข้าวปลูกในที่ลุ่ม และมีการประมงอยู่ตามชายฝั่งทะเล จะเห็นได้ว่า ลักษณะภูมิประเทศส่งเสริมให้เกิดการเกษตรกรรมประเภทต่าง ๆ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญส่งเสริมให้จังหวัดชลบุรี เป็นจังหวัดที่มีการพัฒนาอุตสาหกรรมมาก จังหวัดหนึ่งของประเทศไทย

### กระบวนการการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ลักษณะสมัยใหม่

เมื่อกล่าวถึงกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ลักษณะสมัยใหม่ของชาติก็ตาม ย่อมเป็นที่ทราบกันดีว่า ในทุก ๆ แห่งของเขตนั้นต้องมีแหล่งหนึ่งแหล่งใดที่ได้รับความเจริญหรือมีการพัฒนามากกว่าอีกแหล่งหนึ่ง ดังเช่นการพัฒนาประเทศไทย จังหวัดที่ได้รับการพัฒนามากกว่าจังหวัดอื่นใดก็คือ กรุงเทพฯ อันเป็นหัวเมืองหลวงของประเทศ เนื่องมาจากความเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมที่สำคัญที่สุดในทุก ๆ ด้าน ทั้งในด้านการเศรษฐกิจ สังคม และการปกครอง เมืองหลวงย่อมเป็นแหล่งรวมของวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ที่สำคัญ ที่จะแผ่กระจายอิทธิพลไปยังหัวเมืองหรือจังหวัดต่าง ๆ ที่อยู่รายรอบนอกออกไป และการรับเอาวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมต่าง ๆ นั้น ย่อมแตกต่างกันไปเช่นกัน ตามแต่ความใกล้ชิดของที่ตั้งของหัวเมือง และความสะดวกในการติดต่อคมนาคมกับหัวเมืองหลวงนั้น

ในทำนองเดียวกัน เมื่อมีการพัฒนาจังหวัดหรือหัวเมืองต่าง ๆ ดังเช่นจังหวัดชลบุรี ซึ่งมีการพัฒนาอย่างเห็นได้เด่นชัด โดยเฉพาะในด้านการเศรษฐกิจ จากการมีเศรษฐกิจการเกษตรไปเป็นเศรษฐกิจพาณิชย์กรรมและอุตสาหกรรม แหล่งที่ได้รับการพัฒนาหรือมีความเจริญมากกว่าแหล่งอื่น ๆ ก็คือ เขตหัวเมือง ซึ่งรวมทั้งเขตเทศบาลเมืองและชุมชนใกล้เคียงที่อยู่รอบ ๆ เขตเทศบาล เช่น สุขาภิบาลบางทราย และสุขาภิบาลบ้านสวนเป็นต้นในเขตดังกล่าวนี้เป็นศูนย์กลางของกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งในด้านการคมนาคม การขนส่ง การพาณิชย์กรรม การอุตสาหกรรม ศูนย์



ราชการของจังหวัดและสถาบันการศึกษา ฯลฯ

เมื่อมีการพัฒนาหรือมีความเจริญเกิดขึ้นและทำให้ตัวเมืองชลบุรีเปลี่ยนแปลงไปย่อมจะต้องมีอิทธิพลของความเจริญในคานทาง ๆ ดังกล่าวแผ่กระจายเข้าไปยัง เขตชนบทหรืออำเภอรอบนอกของตัวเมืองชลบุรี ทั้งนี้เพราะเขตชนบทอันเป็นเขตรายล้อม เขตเมืองหรือจุดศูนย์กลางของจังหวัดชลบุรีนั้น ย่อมเป็นแหล่งที่เป็นส่วนประกอบของตัวเมือง โดยการที่ประชากรใน เขตชนบทเหล่านั้นจะตรงเข้ามาพึ่งพาตัวเมืองทั้งในด้านการค้าขาย ตลอดจนด้านการบริการต่าง ๆ ทั้งในด้านการศึกษากการสาธารณสุข ฯลฯ

การพิจารณาลักษณะของการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ลักษณะสมัยใหม่ของจังหวัดชลบุรี โดยเปรียบเทียบระหว่างเขตเมือง คือ เขตเทศบาลเมืองและบริเวณใกล้เคียงกับเขตชนบท ซึ่งได้แก่หมู่บ้านต่าง ๆ ที่อยู่นอกเขตเมือง จะแบ่งออกเป็นขั้นตอนดังต่อไปนี้ คือ

#### 1. การแบ่งงานกันทำ

การแบ่งงานกันทำเป็นลักษณะหรือกรณีง่าย ๆ ประการหนึ่งในการกำหนดการมีงานทำของสังคม 2 แบบ กล่าวคือ ในสังคมแบบดั้งเดิมนั้น สักส่วนของผู้ที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมจะมีมากกว่าร้อยละ 70 - 80 ที่เหลือนอกนั้นจะเป็นผู้ที่ประกอบอาชีพการงานประเภทช่างฝีมือ นักกฎหมาย และพระ ฯลฯ ส่วนในสังคมทันสมัยนั้น จะมีผู้ทำงานเกษตรกรรมน้อยมาก กล่าวคือ อาจะมีเพียงร้อยละ 10 เท่านั้น ที่เหลือนอกนั้นจะเป็นงานประเภทรับจ้าง ทำงานอุตสาหกรรม สมุหบัญชี เสมียน พนักงานบริษัท ห้างร้านและวิศวกร ฯลฯ

เมื่อพิจารณาสถิติของผู้ที่ประกอบอาชีพต่าง ๆ ในจังหวัดชลบุรี ตามตารางที่ 18 และ 19 นั้น พบว่า ประชากรในจังหวัดชลบุรีนั้นมีแนวโน้มในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมต่ำลงไป ผู้ที่ประกอบอาชีพอื่น ๆ เพิ่มขึ้น

เกษตรกรทั่วประเทศ กล่าวคือ จำนวนผู้ประกอบการอาชีพเกษตรกรในจังหวัดชลบุรีมี  
 จำนวนร้อยละ 59.8 ส่วนจำนวนผู้ประกอบการอาชีพเกษตรกรทั่วประเทศนั้นถึง ร้อยละ  
 82.3 และในด้านการทำงานนั้น ผู้ประกอบอาชีพในคานอื่น ๆ มีมากกว่า เมื่อเปรียบเทียบกับ  
 จำนวนผู้ประกอบการต่าง ๆ ทั่วประเทศ ดังเช่นตามตารางที่ 18 ในคานอุตสาหกรรม  
 และหัตถกรรมในจังหวัดชลบุรีมีจำนวนถึงร้อยละ 7.4 ส่วนของทั่วประเทศมีเพียงจำนวน  
 ร้อยละ 3.4 เท่านั้น ตลอดจนอาชีพอื่น ๆ ในจังหวัดชลบุรี ล้วนแต่มีจำนวนร้อยละสูง  
 กว่าทั้งหมด

ตารางที่ 18 อัตราร้อยละของประชากรอายุ 11 ปีขึ้นไปทำงานในเชิง  
เศรษฐกิจ จำแนกตามภูมิภาคอุตสาหกรรม

ประเภทของอุตสาหกรรม	ชลบุรี	ทั่วประเทศ
เกษตรกรรมการป่าไม้ การล่าสัตว์ และการประมง	59.8	82.3
การขุดแร่โลหะและหัตถกรรม	0.6	0.2
อุตสาหกรรมและหัตถกรรม	7.4	3.4
การก่อสร้างซ่อมและการรีดร้อนทำลาย	2.4	0.5
การไฟฟ้า แก๊สและน้ำประปา	0.2	0.1
พานิชยกรรม	0.7	5.7
การขนส่ง คลังสินค้า และการ คมนาคม	3.7	1.2
บริการ	15.8	4.8
อุตสาหกรรมที่ระบุไม่ชัดเจน	1.4	1.8
จำนวนรวม	100.0	100.0

ที่มา สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักทะเบียนประชากรและทะเบียน พ.ศ. 2513

ตารางที่ 19 อัตราร้อยละของประชากรอายุ 11 ปีขึ้นไปทำงานในเชิง  
เศรษฐกิจ จำแนกตามหมวดอาชีพ

ประเภทของอาชีพ	ชลบุรี	ทั่วประเทศ
ผู้ปฏิบัติงานที่ใช้วิชาชีพและ ผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้อง	2.0	1.3
ผู้ปฏิบัติงานบริหารและฝ่ายจัดดำเนินการ	5.6	0.2
ผู้ปฏิบัติงานอาชีพเสมียน	1.3	1.1
ผู้ปฏิบัติงานอาชีพเกี่ยวกับการค้า	8.4	5.3
เกษตรกร ชาวประมง นักล่าสัตว์และผู้มีอาชีพเกี่ยวข้อง	59.8	82.3
ผู้ทำงานเหมืองแร่ คอย ย่อยหินและคนงานที่เกี่ยวข้อง	0.3	0.2
ผู้ปฏิบัติงานอาชีพเกี่ยวข้องของการขนส่งและคมนาคม	3.6	1.0
ช่างหรือผู้ปฏิบัติงานในกระบวนการผลิตและกรรมการซึ่งมีได้จำแนกเข้าไว้ในหมวดอื่น ๆ	12.6	5.9
ผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการบริหาร	6.0	2.0
อาชีพที่จัดจำแนกเข้าประเภทใดไม่ได้หรือไม่ทราบอาชีพ	0.4	0.7
รวม	100.0	100.0



จากสถิติที่ได้และการศึกษาจะเห็นได้ว่า ลักษณะการแบ่งงานกันทำภายในจังหวัดชลบุรีนั้น เป็นผลสืบเนื่องมาจากการพัฒนา เศรษฐกิจ การใช้ยุคเทคโนโลยีการสมัยใหม่นั้นคือ เมื่อมีการผลิตในทางอุตสาหกรรมเกิดขึ้น เป็นการเพิ่มงานอาชีพใหม่ ๆ ตามมา เพราะแต่เดิมคือเป็นเพียงเรื่องผลิตในทางเกษตรกรรม ซึ่งมีวงจรของธุรกิจการค้าไม่สู้จะกว้างขวางเท่าไรนัก เมื่อเปรียบเทียบกับผลิตในทางอุตสาหกรรม เริ่มตั้งแต่เรื่องของการผลิตไปจนถึงสู่ทางในการจำแนกแจกจ่ายผลิตภัณฑ์ที่ได้ให้ทั่วถึงมือผู้บริโภค ตลาดสินค้าอุตสาหกรรมย่อมกว้างขวางมากเป็นธรรมดา และเมื่อมีการนำเอาเครื่องจักรเข้ามาใช้ในวงการผลิตความต้องการแรงงานฝีมือที่มีความชำนาญพิเศษ เฉพาะอย่างในการควบคุมการใช้เครื่องมือเหล่านั้นย่อมเป็นผลตามมา สืบเนื่องไปจนถึงความต้องการแรงงานระดับกรรมกรขั้นต่ำที่ไม่ต้องการความชำนาญพิเศษได้มีมากขึ้น

เมื่อเปรียบเทียบจำนวนผู้ประกอบการอาชีพต่าง ๆ ระหว่างผู้ที่อาศัยอยู่ในเขตชนบทกับผู้ที่อาศัยอยู่ในเขตเมือง จะยิ่งปรากฏชัดว่า ในเขตชนบทซึ่งเปรียบเสมือนเป็นตัวแทนของสังคมแบบดั้งเดิมนั้นจะมีผู้ประกอบการเกษตรกรรมเป็นจำนวนมากว่าผู้ที่อยู่ในเขตเมืองทั้งในด้านการเกษตรกรรมที่เป็นการเพาะปลูกพืชไร่ และการทำประมงน้ำเค็ม ดังเช่นตารางที่ 12 (ในบทที่ 3) ผู้ที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมประเภทปลูกพืชไร่มีจำนวนถึงร้อยละ 97.9 เมื่อเปรียบเทียบกับเขตเมืองซึ่งมีผู้ประกอบการอาชีพนี้เพียงจำนวนร้อยละ 2.1 เท่านั้น นอกจากจะมีผู้ประกอบการเกษตรกรรมพืชไร่เป็นจำนวนน้อยแล้ว ในเขตเมืองยังมีผู้ที่ประกอบอาชีพอื่น ๆ อีกที่แสดงให้เห็นถึงการที่มีอาชีพต่าง ๆ มากกว่าในเขตชนบท และโอกาสในการเลือกงานที่จะประกอบอาชีพมีมากกว่า ดังเช่น อาชีพเสมียน สมุดบัญชี พนักงานบริษัทหรือร้านค้าในเขตชนบทไม่มีผู้ประกอบการอาชีพเช่นนี้เลย แต่ในเขตเมืองมีถึงจำนวนร้อยละ 100 เมื่อเปรียบเทียบกับเขตชนบท

อาชีพการเป็นนักธุรกิจอุตสาหกรรมก็เช่นเดียวกัน ในเขตเมืองที่มีผู้ประกอบการอาชีพนี้ถึงจำนวนร้อยละ 81.8 ส่วนในเขตชนบทมีเพียงจำนวน

ร้อยละ 10.2 ทั้งนี้เนื่องมาจากมีโรงงานอุตสาหกรรมประเภทต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก  
ที่ตั้งอยู่ในเขตเมือง จำแนกเป็น 7 ประเภท และมีจำนวนถึง 515 โรงงานด้วยกัน  
ในปี พ.ศ. 2513 ส่วนในเขตชนบทที่ทำการศึกษานั้นมีเพียง โรงงานน้ำตาลทราย  
ขาวเพียง 1 แห่ง และโรงสีข้าวซึ่งเป็นโรงสีขนาดเล็กจำนวน 2 แห่ง เท่านั้น

ลักษณะของการแบ่งงานกันทำอันเป็นหลักเกณฑ์ที่ใช้เปรียบเทียบให้เห็น  
ถึงกระบวนการการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ลักษณะสมัยใหม่ของ จังหวัดชลบุรี โดยทั่วไป  
นี้ เพื่อแสดงให้เห็นว่าสังคมชลบุรี กำลังอยู่ในระยะเปลี่ยนผ่าน

ทั้งนี้ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงยังคงเป็นแบบค่อยเป็นค่อยไป และ  
แหล่งที่มีการเปลี่ยนแปลงก็คือ เขตตัวเมืองชลบุรีนั่นเอง เนื่องจากในเขตตัวเมืองเป็น  
ศูนย์กลางของการเศรษฐกิจทั้งอุตสาหกรรม และพาณิชยกรรมที่สำคัญ จึงก่อให้เกิด  
อาชีพหลายประเภท และมีประชากรที่เคลื่อนย้ายมาจากหลายท้องที่เข้ามาประกอบ  
อาชีพต่าง ๆ โดยเฉพาะแรงงานเยาวชนที่เข้ามาประกอบอาชีพรับจ้างทำงาน  
อุตสาหกรรมทุกประเภท เช่น โรงกลึง อู่ซ่อมรถ โรงงานไม้ขีดไฟ โรงงานน้ำตาล  
และผลิตภัณฑ์จากสัตว์ทะเล เหล่านี้เป็นต้น ลักษณะการแบ่งงานกันทำนี้ยังเกี่ยวเนื่อง  
ไปถึงเกณฑ์อื่น ๆ อีก ก็จะกล่าวต่อไป

## 2. การใช้ยุคการสมัยใหม่

สังคมชลบุรีเป็นสังคมที่กำลังอยู่ในระยะเปลี่ยนผ่าน

เนื่องจากบรรยากาศที่มีอยู่สำหรับจังหวัดนี้มีลักษณะที่จะเปลี่ยนแปลง  
จากสังคมเกษตรกรรมไปสู่สังคมอุตสาหกรรม และมีท่าทีเตรียมพร้อมที่จะมุ่งไปในทางนี้  
อย่างมีประสิทธิภาพทีเดียว เมื่อพิจารณาจากประวัติความเป็นมาในด้านการเปลี่ยน  
แปลงหรือการพัฒนาในด้านอุตสาหกรรม ซึ่งมีส่วนสัมพันธ์อันอยู่มากกับการเกษตรกรรม  
แผนใหม่ในปัจจุบัน และการใช้เครื่องมือเครื่องใช้ในการผลิตที่ทันสมัย แทนการ  
ผลิตโดยการใช้เครื่องมือและวิธีการผลิตแบบประเพณี

มีผู้กล่าวว่า มาตรการอีกประการหนึ่งที่ใช้ในการพิจารณากระบวนการ

เปลี่ยนแปลง จากสังคมแบบดั้งเดิมหรือแบบประเพณี ไปสู่การเป็นสังคมที่ทันสมัยนั้น ก็คือ การเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคนิคในการผลิต โดยใช้เครื่องจักรกลเข้ามาแทนแรงงานคนและสัตว์ ยิ่งสังคมใดสามารถนำเอาเทคนิคและวิทยาการทางวิทยาศาสตร์ เข้ามาใช้ในกระบวนการผลิตมากเพียงใด สังคมนั้นก็เป็นสังคมที่เจริญก้าวหน้าและทันสมัยมากที่สุด

กระบวนการของการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัยในค่านี้นั้นจะมองเห็นเด่นชัดมากในค่านกระบวนการของการพัฒนาในทางเศรษฐกิจ นั่นก็คือ การเปลี่ยนจากการเป็นสังคมที่มีเศรษฐกิจแบบเลี้ยงตัวเอง (Subsistence economy) เปลี่ยนไปเป็นสังคมแบบที่มีเศรษฐกิจในด้านการค้าขายผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรมากขึ้น เช่นการปลูกพืชเพื่อเป็นการค้า มีใช้ทำการเกษตรกรรมเพียงเพื่อเก็บไว้บริโภคในครัวเรือนเท่านั้น และใช้เงินที่ขายได้จากการขายผลผลิตทางการเกษตรนั้น นำไปซื้อสินค้าที่มีใช้การเกษตร<sup>1</sup>

เพื่อความสะดวกในการพิจารณาถึงการเปลี่ยนแปลงในค่านี้นั้นในสังคมชลบุรี ซึ่งกำลังอยู่ในระยะของการเปลี่ยนแปลง เข้าสู่ลักษณะสมัยใหม่ ผู้ศึกษาจะได้จัดแบ่งหัวข้อในการอธิบายออกตามชนิดของกิจกรรมหรืออาชีพที่มีอยู่ในจังหวัดชลบุรี ออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ดังนี้คือ -

1. การผลิตด้านเกษตรกรรม
2. การผลิตด้านอุตสาหกรรม
3. การบริการ

#### การผลิตด้านเกษตรกรรม

กิจกรรมด้านการเกษตรกรรมของจังหวัดชลบุรีที่มีมาช้านานแล้ว ก็คือ

<sup>1</sup> Myron Weiner, Op.Cit., p.119.

การเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ และการทำประมง ฯลฯ ในระยะก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 นั้น วิธีการผลิตหรือการทำกิจกรรมเหล่านี้ เมื่อพิจารณาเป็นด้าน ๆ ไป เช่น การเพาะปลูก พืชที่ปลูกส่วนใหญ่ได้แก่ข้าวและอ้อย ส่วนมันสำปะหลังเป็นที่เข้าใจกันว่าปลูกขึ้นในหลังพืช ด. ชนิดแรก ท้องที่ที่ทำการเพาะปลูกข้าวเป็นส่วนใหญ่ก็ได้แก่ เขตอำเภอพานทอง และเขตอำเภอพนัสนิคม ส่วนอำเภออื่น ๆ นั้นมีการเพาะปลูกกันบ้างประปราย และเพียงเพื่อใช้บริโภคภายในครัวเรือนเท่านั้น สำหรับออยนั้นมีการเพาะปลูกกันทั่ว ๆ ไปแทบทุกอำเภอ แต่ท้องที่ที่มีการปลูกมากก็คือ อำเภอบ้านบึง อำเภอศรีราชาและอำเภอบางละมุง แต่เดิมอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพที่อาศัยธรรมชาติและใช้กำลังแรงงานจากคนและสัตว์ในการผลิต แต่ปัจจุบันได้เริ่มมีการนำเอาเครื่องทุ่นแรงเข้ามาช่วยในการผลิตกันบ้างแล้ว

การเปลี่ยนแปลงไปสู่ลักษณะสมัยใหม่ในด้านนี้มีส่วนสัมพันธ์กันอยู่มากระหว่างความต้องการเพิ่มผลผลิตในทางเกษตรกรรม กับการปรับปรุงสภาพชีวิตุคิบบในทางเกษตรกรรมให้เป็ผลผลิตที่ดีในทางอุตสาหกรรม โดยพิจารณาตั้งแต่ชาวไร่ชาวนา ผู้ซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับการผลิตที่ผลอันเป็นวัตถุคิบบ เขาเหล่านั้นจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิตแตกต่างไปจากประเพณีดั้งเดิม ซึ่งปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ คือการใช้แรงงานคนและสัตว์ ละอาศัยสภาพดินฟ้าอากาศมาเป็นการใช้เทคนิคและวิชาการใหม่ ๆ ในการผลิต เช่นการใช้เครื่องทุ่นแรงต่าง ๆ ได้แก่รถแทรกเตอร์ เครื่องสูบน้ำ ฯลฯ การใช้ปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืช การใช้ระบบการชลประทาน เข้ามาช่วยในบางท้องที่ ตลอดจนการคัดเลือกและปรับปรุงพันธุ์พืชที่ใช้เพาะปลูกให้ผลผลิตมากและคุณภาพดี เป็นต้น

การใช้เครื่องมือที่ทันสมัยในด้านเกษตรกรรมการปลูกพืชไร่ดังกล่าวข้างต้นนั้น พิจารณากันทั่วเลของผู้ใช้จากการสำรวจลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมในหมู่บ้านทั้ง 3 แห่งที่ทำการศึกษา คือ หมู่บ้านหนองไทร หมู่บ้านหนองไม้แก้ว และหมู่บ้านบางเส้ว ของสถาบันวิจัยสังคม ตามตารางที่ 7.1 พบว่า ในจำนวนผู้ที่ตกเป็น



ตัวอย่างและมีอาชีพทำการเกษตรกรรมแบบปลูกพืชไร่ ทำสวนทำนานั้น ล้วนแล้วแต่เป็นผู้ที่ใช้เครื่องมือเครื่องมือเครื่องใช้สมัยใหม่ในการเพาะปลูกเป็นส่วนใหญ่ ดังเช่นการใช้รถแทรกเตอร์และเครื่องสูบน้ำ ของหมู่บ้านต่าง ๆ ที่ศึกษา พบว่า จำนวนชาวไร่ร้อยละ 92.8 (13 ครัวเรือน) หมู่บ้านบางเสร่และจำนวนร้อยละ 74.4 (26 ครัวเรือน) ของหมู่บ้านหนองไผ่แก้ว เป็นผู้ที่ใช้รถแทรกเตอร์ ในการเพาะปลูก ส่วนที่เหลือร้อยละ 7.2 (1 ครัวเรือน) และร้อยละ 25.6 (9 ครัวเรือน) ตามลำดับเป็นผู้ที่ใช้ทั้งรถแทรกเตอร์และเครื่องสูบน้ำ ส่วนหมู่บ้านหนองไทรนั้นมีผู้ใช้เครื่องมือทันสมัยในการเพาะปลูกทั้งที่เป็นรถแทรกเตอร์และเครื่องสูบน้ำ เป็นจำนวนร้อยละ 79.4 (58 ครัวเรือน) ที่เหลือนอกนั้นเป็นผู้ที่ใช้แต่เพียงรถแทรกเตอร์หรือเครื่องสูบน้ำ แต่เพียงอย่างเดียว เป็นจำนวนร้อยละ 4.1 (3 ครัวเรือน) และ 16.5 (12 ครัวเรือน) ตามลำดับ ไม่มีผู้ใดที่ไม่ใช้เครื่องมือทันสมัยเลย

นอกจากการใช้รถแทรกเตอร์และเครื่องสูบน้ำซึ่งเป็นเครื่องทุ่นแรงที่ทันสมัยแล้ว เกษตรกรทั้ง 3 หมู่บ้านดังกล่าวยังนิยม ใช้จ่ายเพื่อเป็นการเพิ่มปริมาณผลผลิตให้มากขึ้นอีกด้วย ดังเช่นตามตารางที่ 7.4 ของรายงานลักษณะเศรษฐกิจและสังคมในหมู่บ้านที่ศึกษาของสถาบันวิจัยสังคมนั้น ในทั้ง 3 หมู่บ้านมีผู้ใช้ปุ๋ยทั้งหมด จำนวนร้อยละ 40.2 (43 ครัวเรือน) ใช้จ่ายปราบศัตรูพืชจำนวนร้อยละ 64.0 (79 ครัวเรือน) ของจำนวนครัวเรือนที่ทำเกษตรทั้งหมด 122 ครัวเรือน และเมื่อพิจารณาแต่ละหมู่บ้าน พบว่า หมู่บ้านหนองไทรเป็นหมู่บ้านที่ใช้จ่ายและปราบศัตรูพืช ในจำนวนร้อยละที่ต่ำกว่า กล่าวคือ จำนวนผู้ใช้ปุ๋ยมีเพียงร้อยละ 32.9 (24 ครัวเรือน) และจำนวนผู้ใช้ยาปราบศัตรูพืชจำนวนร้อยละ 41.1 (30 ครัวเรือน)

ส่วนหมู่บ้านบางเสร่และหมู่บ้านหนองไผ่แก้วนั้นมีผู้ใช้ยาปราบศัตรูพืชหมดทุกครัวเรือน และมีจำนวนร้อยละของผู้ที่ใช้จ่ายใกล้เคียงกันกล่าวคือจำนวนร้อยละ 50.0 และ 51.4 ตามลำดับจากตัวเลขจะสังเกตได้ว่า จำนวนผู้ที่ทำเกษตรกรรม

และในที่สุด - ไซปรัส นั้นน้อยกว่าผู้ที่ไม่ใช่เกือบถึงร้อยละ 60 ที่เกี่ยว ทั้งนี้อาจเป็น  
 ภัยสาเหตุนั้น แม้วาการไซปรัสจะเป็นการทำให้ปริมาณผลผลิตเพิ่มขึ้นก็ตาม แต่  
 คุณภาพของกินเริ่มเสื่อมลงไป จึงทำให้ผู้ใช้เกิดความไม่แน่ใจในการที่จะไซปรัส  
 ต่อไป เพราะไม่รู้ว่าการที่คุณภาพของกินเสียไป ภัยการยอมไซปรัสเพิ่มผลผลิต  
 กับการที่ไม่ยอมไซปรัสเพื่อรักษาคุณภาพของกินเอาไว้ นั่น อย่างไหนจะให้ผลที่คุ้มค่า  
 กว่ากัน

สำหรับการใช้พันธุ์พืชที่ได้รับการปรับปรุงใหม่ หรือพันธุ์พืชใหม่ นั้น  
 ได้แก่ พันธุ์อ้อย ส่วนพันธุ์ข้าว และมันสำปะหลังนั้น ไม่ค่อยมีการเปลี่ยนแปลง มัก  
 นิยมใช้พันธุ์ที่ปลูกกันมาช้านานแล้ว ดังนั้นตัวเลขที่ได้จากการสำรวจ เศรษฐกิจและ  
 สังคมในหมู่บ้านจึงปรากฏว่า ในหมู่บ้านบางแห่งมีจำนวนผู้ไม่ใช่พันธุ์พืชชนิดใหม่ ๆ  
 มีถึงจำนวนร้อยละ 100 ซึ่งหมายถึงการเป็นผู้ซึ่งไม่ใช่พันธุ์พืชชนิดใหม่ หรือพันธุ์  
 พืชที่ได้รับการปรับปรุงใหม่เลย ส่วนในหมู่บ้านหมอนางและหมู่บ้านหนองไผ่แก้ว  
 มีจำนวนร้อยละเท่ากันคือ ร้อยละ 5.7 ที่ใช้พันธุ์พืชชนิดที่ได้รับการปรับปรุงใหม่

การใช้พันธุ์อ้อย ที่ได้รับการปรับปรุงหรือค้นคว้าวิจัย จนได้พันธุ์อ้อย  
 ที่มีความหวานมาก ความบริสุทธิ์และความทนทานสูงนั้น ชาวไร่สามารถจะไปติดต่อ  
 ขอรับได้จากหน่วยวิจัยในทางเกษตรกรรม ของสถานีอ้อยบางพระ ซึ่งเป็นหน่วย  
 งานอ้อยและน้ำตาลของกระทรวงอุตสาหกรรมซึ่งจะเป็นผู้ดำเนินงานผสมพันธุ์  
 และปรับปรุงพันธุ์อ้อยที่ได้มาจากต่างประเทศ และทดลองปลูกเพื่อคัดเลือกพันธุ์ที่ดี  
 เก่งที่สุดไว้เผยแพร่ต่อไป

งานเกษตรกรรมที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือ อาชีพการทำประมงน้ำเค็ม  
 ซึ่งเป็นอาชีพเก่าแก่ที่สุดของจังหวัดชลบุรี โดยเฉพาะเขตท้องที่ที่อยู่ริมฝั่งทะเล เช่น  
 อำเภอมือเมือง อำเภอสัตหีบ อำเภอบางละมุง และอำเภอสัตหีบ การทำประมง  
 ในระยะแรก ๆ เมื่อก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 นั้น เป็นการประมงแบบง่าย ๆ เช่น  
 การใช้เรือก็เป็นจำพวกเรือพาย เรือแจวและเรือใบ ส่วนวิธีการจับนั้นจะใช้เครื่องมือ

มือประเภท เบ็ค ฉวก แห โป๊ะ อวนลอมและคังเก แต่ภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา อาชีพประมงได้มีการเปลี่ยนแปลงในด้านการมีเครื่องจักรกลเข้ามาเป็นเครื่องช่วยในการประกอบอาชีพ คือเครื่องยนต์ สำหรับใช้ติดกับเรือเพื่อไปจับปลา ตลอดจนอุปกรณ์ในการจับทันสมัย เครื่องมือที่เปลี่ยนเป็นทันสมัยก็คือการใช้อวนในล่อน การใช้เรือขนาดใหญ่ขึ้นกว่าเดิม และเป็นเรือที่ติดเครื่องยนต์

แต่เดิมนั้นเครื่องมือที่เรียกว่า "อวน" นี้ทำขึ้นจากค้ายดิบ ประกอบเองได้ด้วยวิธีการที่เรียกว่า "ถัก" หรืออาจซื้อหาได้ แต่จะของมาทำการย้อมค้ายลูกไม้ชนิดหนึ่งที่เรียกว่า "มะเกลือ" เพื่อให้อวนคงทน และอยู่ในสภาพที่ใช้ได้นานนับสิบปี แต่ความยุ่งยากในการใช้อวนชนิดที่ทำด้วยค้ายนี้มีมากกว่า อวนที่ทำด้วยในล่อน เพราะทุกครั้งที่ได้รับจากการจับปลา เขาจะต้องนำอวนมาล้างแดดให้แห้งเสมอ สำหรับอวนในล่อนนั้นไม่ต้องล้างแดดเลย ทั้งนี้ในปัจจุบันนี้ การใช้อวนค้ายดิบจึงหมดไป และหันมานิยมอวนที่ทำด้วยในล่อนทั้งสิ้น แม้แต่สายเบ็ดที่ตกปลาก็เช่นเดียวกัน

ประวัติของการทำประมงน้ำเค็มที่น่าสนใจก็คือ การทำโป๊ะ และการทำอวนลอม ประวัติของการทำประมงแบบอวนลอมนี้ ชาวประมงเล่าว่าได้แบบอย่างมาจากชาวจีนไหหลำ ซึ่งเป็นพวกที่ทำการประมงเก่งมาก พวกนี้จะใช้เรือใบ 3 เสา เป็นเรือขนาดใหญ่และทำการจับปลาคัยอวนลอม ทำการค้าตามช่องปลาเข้ามาถึงประเทศไทย และมาถึงจังหวัดชลบุรีและต่อมาสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ออกกฎหมายจำกัดอาชีพคนจีน และยึดเรือของพวกคนจีนที่เข้ามาตั้งหลักแหล่งทำประมงในเมืองไทย รวมทั้งยึดเรือประมงแบบนี้ไว้ และทางจังหวัดชลบุรีได้ซื้อเรือชนิดนี้ไว้ 2 ลำ ปัจจุบันการทำอวนลอมก็ยังคงมีอยู่ แต่เปลี่ยนแปลงรูปแบบของเรือจากการใช้เรือใบมาเป็นเรือติดเครื่องยนต์ และอุปกรณ์ต่าง ๆ ได้แก่ อวน คัง ไคกล่าวไปแล้วข้างต้น

ส่วนการทำโป๊ะยังคงมีรูปแบบเดิมคือ อุปกรณ์สำคัญก็คือ การใช้ไม้ไผ่ที่เรียกว่าไม่วอกและลวกตาข่ายสำหรับชิงล้อมรอบ สิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปก็คือ จำนวน

การทำโป๊ะเริ่มลดน้อยลง โดยเฉพาะโป๊ะน้ำลึก เนื่องจากการทำโป๊ะต้องใช้  
อุปกรณ์ที่เริ่มจะหายากขึ้นทุกวัน และราคาค่าวัสดุต่าง ๆ สูงมาก ปัจจุบันโป๊ะ  
น้ำลึกลูกหนึ่งต้องลงทุนถึงหนึ่งแสนบาทต่อปี (ปีหนึ่งชาวประมงจะทำการเปลี่ยน  
อุปกรณ์ครั้งหนึ่ง)

ต่อมาในระยะ 10 กว่าปีมานี้ ในราว ๆ พ.ศ. 2506 - 2507  
ผู้ปูนได้เข้ามาเผยแพร่วิธีการจับปลาแบบอวนลอย ชนิดที่ใช้จับปลาใหญ่ เช่น ปลา  
อินทรี และฉลาม โดยผู้ปูนได้ส่งเจ้าหน้าที่เข้ามาทำการแนะนำ และให้ทางเจ้า  
หน้าที่ประมงจังหวัดทำการคัดเลือกชาวประมงที่ฐานะดี เพื่อส่งไปทำการทดลอง  
วิธีการจับปลาคัยอวนลอย และได้ทำการทดลองที่ ตำบลบ้านแพ จังหวัดระยอง  
ผลพลอยได้ที่ผู้ปูนได้รับจากการแนะนำให้ชาวประมงจับปลาชนิดนี้คือการขายสินค้าใหม่  
เป็นอุปกรณ์สำคัญ คือ อวน ซึ่งทำด้วยไนลอน อันเป็นผลิตภัณฑ์ของผู้ปูน ราคาของ  
อวนปากหนึ่งประมาณหนึ่งแสนบาท (ปัจจุบันคือในระยะ พ.ศ. 2516 นี้ ประเทศไทย  
ได้เริ่มมีโรงงานทำอวนด้วยไนลอนขึ้นแล้ว แต่ยังคงอยู่ในระยะทดลองอยู่) และอวน  
ไนลอนนี้มีความทนทานอายุจนถึง 20 ปี

อวนลอยชนิดจับปลาใหญ่ปากหนึ่งจะมีความยาวตั้งแต่ 2 - 3 กิโลเมตร  
ความกว้าง(ความลึก) ถึง 15 เมตร ฉะนั้นอวนประเภทนี้จึงมีราคาสูงมากคือ  
ราคาตั้งแต่ 80,000 บาท ถึง 100,000 บาท เมื่อเวลาออกเรือจับปลาแต่ละครั้ง  
นั้นใช้เวลาประมาณ 4 วัน ลูกเรือ 10 คน(รวมทั้งไก่งวง)

นอกจากการทำอวนลอยแล้ว วิธีการจับปลาอีกแบบหนึ่งซึ่งเริ่มเข้ามา  
พร้อม ๆ กับอวนลอยจับปลาใหญ่นี้ ในราว ๆ 6 - 10 ปี (พ.ศ. 2506 - 2507)  
มานี้เอง คือวิธีการจับปลาคัย "เรืออวนลาก" ซึ่งจะมีอยู่ 2 ชนิดคือ ชนิดที่หนึ่งคือ  
อวนลากเรือลำเคียวหรือเรืออวนลากเคียวหรืออวนลากแผนตะเข้ อีกชนิดหนึ่งคือ  
อวนลากคู่ ซึ่งต้องใช้เรือ 2 ลำ เกี่ยวกับการลงทุนของการจับปลาคัยวิธีอวนลากนี้  
ต้องเป็นการลงทุนขนาดใหญ่ เพราะจะต้องมีเรือขนาดใหญ่ตั้งแต่ 14 - 25 เมตร  
ขึ้นไป และจะต้องใช้เงินทุนหมุนเวียนมาก เพราะการออกเรือครั้งหนึ่งใช้เวลาตั้งแต่

7 วันขึ้นไป และอาจถึงหนึ่งเดือน ถ้าหากเล่นหรือออกจากอ่าวไทยไปไกล อาจเลยไปถึงฝั่งเวียดนาม

สาเหตุที่เกิดกิจกรรมการทำประมงประเภทนี้ขึ้นมาก็เพราะเนื่องมาจากกรรมวิธีในการจับปลาไม่คงอาศัยธรรมชาติ กล่าวคือ การจับปลาชนิดอื่น ๆ เช่น การจับปลาค็วยอวนล่อม จะออกจับปลาได้เฉพาะคืนเดือนมืด เท่านั้น หรือในขณะที่พระจันทร์ตกแล้ว ทั้งนี้เพราะการจับค็วยวิธีนี้ต้องติดตามฝูงปลาซึ่งจะมองเห็นได้ชัดในเวลากลางคืนเดือนมืดเท่านั้น ส่วนการใช้อวนลากนี้ สามารถจับปลาได้ไม่จำกัดว่าเป็นเวลากลางวันหรือกลางคืน เพราะอวนที่ใช้ตามกรรมวิธีนี้ปากอวนจะลากไปตามหน้าคืนในทิศทางน้ำ วิธีการจับปลาแบบนี้เป็นวิธีการจับปลาที่ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์กันมากในระหว่างพวกเขาประมงด้วยกันเอง และประชาชนทั่ว ๆ ไป เพราะการจับปลาแบบนี้ ปลาเล็ก ๆ ลูกปลา ลูกกุ้ง ตลอดจนไข่ของสัตว์ทะเลแทบทุกชนิดจะถูกทำลายเสียหายไป แม้ว่าการจับปลาแบบนี้จะก่อให้เกิดปลาสำหรับเบ็ดที่เรียกว่า "ปลาเน่า" หรือ "ปลาเงย" ก็ตาม แต่มันจะทำให้พันธุ์ปลาและสัตว์ทะเลค่อย ๆ สูญพันธุ์ หรือมีจำนวนลดน้อยลงไปทุกขณะ

#### การผลิตคานอุตสาหกรรม

การเปลี่ยนแปลงในคานอุตสาหกรรมนี้ เริ่มมีให้เห็นเด่นชัดตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา ถึงแม้ว่าพระราชบัญญัติการจัดตั้งโรงงานอุตสาหกรรมจะได้ออกประกาศในพระราชกฤษฎีกาเบญจกัณฑ์ พ.ศ. 2492 ในคานการขอจดทะเบียนจัดตั้งโรงงานอุตสาหกรรม เช่น โรงสี โรงเลื่อย โรงน้ำแข็งและโรงกลึง ฯลฯ แล้วก็ตาม ในจังหวัดชลบุรี เพิ่งจะมีการจดทะเบียนโรงงานอุตสาหกรรมในปีพ.ศ. 2500 นี้เอง ซึ่งนับรวมเวลาได้เพียง 17 ปี ของการมีโรงงานอุตสาหกรรมอย่างถูกต้องตามทวิบทกฎหมาย โดยความเป็นจริงแล้ว โรงงานอุตสาหกรรมบางประเภทได้จัดตั้งดำเนินการมาเป็นเวลานานแล้ว เช่น โรงสีวัดโบสถ์ อ่าเภอพนัสนิคม ได้เปิดกิจการตั้งแต่ปีพ.ศ. 2462 ซึ่งในระยะนั้นการผลิตยังคงใช้แรงงานคนต่อมาภายหลังได้ปรับปรุงเป็นการใช้เครื่องจักรเข้ามาช่วยแทน

โรงงานอุตสาหกรรมที่เกิดขึ้นทีหลัง ได้แก่โรงงานอัดมันเม็ค เริ่มมีการ  
จดทะเบียนในปี พ.ศ. 2510 โดยใช้เครื่องมือที่ผลิตขึ้นเองเพื่ออัดมันเม็ค ส่วนโรงงาน  
แป้งมันนั้นเป็นโรงงานที่มีมาช้านานแล้ว แต่เพิ่งจะเริ่มมีเครื่องจักรกลเข้ามาใช้ใน  
ระยะปี พ.ศ. 2498-2500 เช่น เครื่องกวนแป้ง ตีแป้ง และอบแป้ง โรงงานแป้ง  
ที่ทันสมัยในจังหวัดชลบุรีมีอยู่ 3 แห่งคือ โรงงานแป้งที่อำเภอศรีราชา ชื่อว่า โรงงาน  
แป้งมันเอสอาร์ โรงงานแป้งมันที่อำเภอบ้านบึง และโรงงานแป้งมันที่อำเภอบางละมุง

โรงงานอุตสาหกรรมอีกประเภทหนึ่งที่น่าสนใจว่ามีความสำคัญมากต่อการ  
พัฒนาเศรษฐกิจของจังหวัดชลบุรีก็คือ โรงงานน้ำตาลทรายขาว และโรงงานน้ำตาล  
ทรายแดง อุตสาหกรรมทำน้ำตาลทรายแดงนั้นมีมาช้านานแล้ว และดูเหมือนว่า เมืองชล  
บุรีจะเริ่มทำน้ำตาลทรายแดงจากอ้อยก่อนเมืองอื่นๆ แต่จะเริ่มเมื่อไรนั้น ไม่ทราบ  
สาเหตุ ที่ว่าเริ่มก่อนก็เพราะชาวจีนจากเมืองจีนมาอยู่ที่เมืองชลบุรีมาก ตั้งแต่  
โบราณ และจีนเป็นชาติที่ทำน้ำตาลทรายแดงเป็นมานานแล้วจึงน่าจะคิดทำขึ้น<sup>2</sup>  
นอกจากนี้ Robert Pendleton กล่าวว่า ในจังหวัดชลบุรีและจังหวัดอื่น ๆ  
ในภาคตะวันออกของประเทศไทย ลักษณะภูมิประเทศเหมาะกับการปลูกอ้อยมากกว่า  
ในภาคกลางและสามารถควบคุมกิจการเกี่ยวกับการปลูกอ้อยไว้ได้หมดในปี พ.ศ. 2364  
(ค.ศ. 1821) ได้มีรายงาน ไปยังประเทศอังกฤษว่า ประเทศไทยผลิตอ้อยได้ปีละ  
17,800 ตัน โดยชาวจีนเป็นผู้ควบคุมกิจการเกี่ยวกับการปลูกอ้อยไว้แต่ผู้เดียว<sup>3</sup>

<sup>2</sup> กาญจนาคพันธุ์ ถอดคิด ขอเขียน ชุดที่ 2 (สำนักพิมพ์ "สาส์นสวรรค์")

<sup>3</sup> Robert Pendleton, Thailand : Aspects of Landscape and Life. American Geographical Society Handbook N. Y. Duell Slvane and pearch, 1963

ดังนั้น จำนวนโรงงานน้ำศาลทรายแดงจึงมีมาก ในจังหวัดชลบุรีมีจำนวนถึง 251 โรง แต่ในปัจจุบันนี้มีโรงงานที่ผลิตน้ำศาลทรายแดงจริง ๆ มีเพียง 40 โรงเท่านั้น และจำนวนร้อยละ 90 ของโรงงานน้ำศาลทรายแดงที่เปิดทำการผลิตนี้อยู่ในเขตอำเภอบ้านบึงทั้งสิ้น

สาเหตุที่โรงงานน้ำศาลทรายแดงเริ่มลดลงไปนั้น เนื่องจากปัจจุบันประชาชนนิยมบริโภคน้ำศาลทรายขาวมากกว่า และประกอบกับชาวไร่ที่นิยมที่จะส่งอ้อยให้กับโรงงานน้ำศาลทรายขาวซึ่งรับซื้ออ้อยในปริมาณที่มากกว่าโรงงานน้ำศาลทรายแดง ซึ่งเจ้าของโรงงานที่ยังคงดำเนินกิจการอยู่มักจะเป็นเจ้าของที่ดินที่ทำการปลูกอ้อย และรับซื้ออ้อยจากชาวไร่ในปริมาณที่น้อย

โรงงานน้ำศาลทรายขาวที่มาตั้งในจังหวัดชลบุรีแห่งแรกคือ โรงงานน้ำศาลชลบุรี เริ่มเปิดกิจการเมื่อปีพ.ศ. 2499 เป็นโรงงานที่ดำเนินกิจการแบบรัฐวิสาหกิจตั้งอยู่ในเขตตำบลหนองซาก อำเภอบ้านบึง ซึ่งมีกำลังผลิตถึง 1,800-2,000 ตัน/วัน นอกจากโรงงานน้ำศาลชลบุรีแล้วยังมีโรงงานน้ำศาลทรายขาวอีก 5 โรง ที่อยู่ในเขตจังหวัดชลบุรี และทำการผลิตด้วยเครื่องจักรกลทั้งสิ้น

นอกจากโรงงานอุตสาหกรรมประเภทต่าง ๆ ข้างต้นนี้แล้ว ยังมีโรงงานอุตสาหกรรมที่ใช้เครื่องมือเครื่องใช้ที่ทันสมัย เช่น โรงงานอาหารสยาม และโรงงาน ท.พ.ว. ซึ่งทำการผลิตขมิ้นกระป๋อง เป็นโรงงานที่ตั้งอยู่ในเขตอำเภอบ้านบึง

ในอำเภอสรีราชามีโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งนับว่าเป็นโรงงานที่มีความสำคัญต่อจังหวัดและต่อประเทศมากที่สุดที่เกียวนั้นก็คือ โรงกลั่นน้ำมัน

โรงงานอุตสาหกรรมดังกล่าวข้างต้นนั้น ส่วนใหญ่เป็นโรงงานที่ตั้งอยู่ในท้องที่อำเภอต่าง ๆ และเป็นโรงงานอุตสาหกรรมภายในเขตเทศบาลเมือง ซึ่งการผลิตส่วนใหญ่เป็นการผลิตเครื่องอุปโภคและบริโภค และด้านบริการ โรงงานอุตสาหกรรมที่นับว่ามีวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงมาสู่ลักษณะสมัยใหม่ในด้านการใช้เครื่องมือ

เครื่องใช้อย่างเห็นได้ชัดได้แก่ โรงงานน้ำปลา เช่น โรงงานน้ำปลาหังฮังฮะ ซึ่งเปิดกิจการการผลิตน้ำปลาคั้งแต่ พ.ศ. 2462 ปัจจุบันได้มีเครื่องจักรกลเข้าไปเกี่ยวข้องในการผลิต เคมีเป็นโรงงานขนาดเล็กใช้วิธีการผลิตน้ำปลาค้วยการหมักปลาและเกลือในถังไม้เก่า ๆ ล้างชกด้วยมือที่ละใบ ซึ่งไม่รวดเร็วและไม่สะอาด ใช้บรรจุน้ำปลาใส่ชกด้วยสายยางท่อ จากถังต้มมากรอกใส่ชกที่ละใบ และปิดฝาปิดฉลาก พอเริ่มเป็นโรงงานขนาดกลาง มีการใช้เครื่องมือล้างชกแบบเก่า โดยล้างได้ครั้งละประมาณ 30 ใบ ซึ่งนับว่าทำได้รวดเร็ว แต่ไม่สะอาด ส่วนการบรรจุยังคงเป็นแบบเคมี

ต่อมาเมื่อเปลี่ยนเป็นโรงงานที่ทันสมัยแล้วมีเครื่องมือขนาดใหญ่ที่ล้างชกได้ตลอดเวลาโดยใช้น้ำร้อนและโซดาไฟ โดยมีคนงานคอยวางเรียงชกที่สกปรกใส่ลงในภาชนะที่ทำไว้ และชกจะเลื่อนผ่านหม้อใหญ่ซึ่งมีน้ำร้อนผสมโซดาไฟอยู่ เมื่อผ่านจากหม้อน้ำร้อนแล้วจึงออกมาผ่านเครื่องกรอกน้ำปลา จะเห็นได้ว่า การวิวัฒนาการทางเทคโนโลยีในโรงงานน้ำปลานั้นทำให้โรงงานสามารถผลิตน้ำปลาที่สะอาดและในเวลาที่รวดเร็ว ฯลฯ และในโรงงานน้ำปลาหังฮังฮะนี้ยังมีการใช้เครื่องเจาะบัตรการลงเวลาการทำงานของพนักงานในบริษัทอีกด้วย โรงงานอุตสาหกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับอาชีพประมง เช่น โรงงานทำลูกชิ้น ซึ่งมีกรรมวิธีการผลิตที่ใช้เครื่องจักรเข้ามาช่วย นอกจากนี้ยังมีโรงงานอื่น ๆ อีกเช่น โรงงานทำเส้นก๊วยเตี๋ยว โรงน้ำแข็ง โรงงานไม้ขีดไฟ โรงงานทำขนม เหล่านี้เป็นต้น

การเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ลักษณะสมัยใหม่ในด้านการใช้เครื่องมือเครื่องใช้ที่ทันสมัย โดยเฉพาะเครื่องจักรกล เข้ามาช่วยในการผลิตนี้ นับว่าเริ่มนิยมกันกว้างขวางมากขึ้นหลังจากสงครามโลกครั้งที่สอง เป็นต้นมา และการใช้เครื่องจักรกลก็เริ่มเป็นแบบมีระบบมากขึ้นในระยะตั้งแต่ พ.ศ. 2513-2514 การเปลี่ยนแปลงของโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ จากการเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือนมาเป็นอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดใหญ่ เป็นสิ่งที่กำลังเกิดขึ้นในจังหวัดชลบุรี ดังนั้นในจังหวัดชลบุรีจึงยังมีโรงงานอุตสาหกรรมหลายแบบ ทั้งแบบเคมีแบบกลางเก่ากลางใหม่ และแบบที่ทันสมัย



ปรากฏให้เห็นได้ชัดในปัจจุบัน

### การบริการ

อาชีพบริการที่เกิดขึ้นใหม่ส่วนใหญ่เป็นอาชีพที่สืบเนื่องมาจากการที่มีการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ลักษณะสมัยใหม่ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงในด้านการใช้เครื่องมือประยุกต์การสมัยใหม่ ทั้งทางเกษตรกรรม อุตสาหกรรม และการดำเนินชีวิตประจำวัน ฯลฯ การเกี่ยวของระหว่างอาชีพต่าง ๆ ที่ให้บริการกับการใช้เครื่องมือเครื่องใช้ที่ทันสมัยจะเป็นที่สังเกตได้ชัด เจน ก็คือ อาชีพบริการซ่อมเครื่องยนต์ โรงกลึง นับตั้งแต่มีการตัดถนนสายใหม่คือ ถนนสายสุขุมวิท-บางนา-ตราคนั้น ที่บริเวณริมถนนทั้ง 2 ข้างทางเต็มไปด้วยร้านขายอุปกรณ์อะไหล่รถยนต์ และซ่อมรถยนต์ โรงกลึง ร้านขายรถยนต์ และรถแทรกเตอร์ ฯลฯ จากสถิติจำนวนโรงงานซ่อมเครื่องยนต์และโรงกลึง โดยเฉพาะในเขตเทศบาลนั้นมีจำนวน 160 แห่ง นับว่าเป็นการบริการให้ความสะดวกแก่ด้านการคมนาคมขนส่งภายในตัวจังหวัดและระหว่างจังหวัดต่าง ๆ โดยผู้ต้องการรับบริการไม่ต้องไปพึ่งพาร้านบริการด้านนี้จากกรุงเทพฯ

นอกจากอาชีพการบริการเกี่ยวกับการซ่อมเครื่องจักร เครื่องยนต์ ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับวงการผลิตในการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ ลักษณะสมัยใหม่แล้ว ยังมีบริการเกี่ยวกับด้านธุรกิจต่าง ๆ เช่น การธนาคาร ซึ่งนับว่าเป็นอาชีพที่ต้องใช้เทคนิคและวิธีการใหม่ ๆ ในด้านการทำให้กระแสเงินตราหมุนเวียนและมีความคล่องตัวเป็นอย่างดี ในเขตเทศบาลเมืองชลบุรีมีธนาคารถึง 13 แห่ง มีจำนวน 12 แห่งที่เป็นธนาคารพาณิชย์ของเอกชนอีก 1 แห่ง ก็คือธนาคารออมสิน ซึ่งรัฐบาลเป็นผู้ค้ำประกัน

การบริการในด้านความบันเทิง ความสวยงาม ซึ่งนับว่าเป็นส่วนหนึ่งในการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ลักษณะสมัยใหม่ที่เห็นได้ชัด เจน เช่น สถานบริการเสริมสวย คัดสีผิว ทั้งสุภาพบุรุษและสุภาพสตรีซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมากโดยเฉพาะภายในเขต

จังหวัดหรือ เขตหัวเมืองชลบุรีนั้น เมื่อนับแต่ร้านค้าเย็บเสื้อผ้าซึ่งมีจำนวนจักรเย็บผ้าตั้งแต่ 5 คันขึ้นไป มีอยู่ 18 แห่งด้วยกันการเปลี่ยนแปลงของตัวบุคคลในจังหวัดชลบุรีโดยเฉพาะคนรุ่นหนุ่มสาว ในกิจการแต่งกายให้ทันสมัยนิยม หรือที่เรียกว่า แต่งกายตามแฟชั่นนั้น ไม่ว่าจะอยู่ใน เขตหมู่บ้านหรือใน เขตเมืองเรียกว่าทันสมัยทั่วหน้ากันทีเดียว

โรงภาพยนตร์ซึ่ง เป็นแหล่งให้ความบันเทิงที่ทันสมัยไม่แพ้ในตัวเมืองหลวงเลยที่เดียวใน เขตเทศบาลเมืองมีโรงภาพยนตร์ที่ได้รับการปรับปรุงให้โตมากรฐานมีจำนวนถึง 4 แห่ง ส่วนอีก 2 แห่ง เป็นโรงภาพยนตร์เล็ก ๆ นอกจากโรงภาพยนตร์แล้วยังมีสถานโบว์ลิ่ง 1 แห่ง สถาน อาบ อบ นวด 1 แห่ง บาร์และไนท์คลับอีก 2 แห่ง ซึ่งเป็นสถานที่ให้ความบันเทิงตามสมัยนิยม

ธุรกิจกันโรงแรม ใน เขตจังหวัดชลบุรี นับว่ามีความสำคัญมากทีเดียว เนื่องจากเป็นจังหวัดที่มีสถานที่ท่องเที่ยวหลายแห่ง และเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ติดฝั่งทะเล การใช้เครื่องมือเครื่องมือทันสมัยนี้รวมไปถึงเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งเป็นเครื่องใช้ที่อำนวยความสะดวกให้แก่บุคคล สิ่งของที่จัดว่าเป็นเครื่องใช้ที่ทันสมัยนี้ มีบางชนิดที่สังคมไทยยังจัดให้เป็นของฟุ่มเฟือย และบุคคลที่จะมีของประเภทนี้ได้จะต้องเป็นผู้ที่มีฐานะในทาง เศรษฐกิจ และมั่นคง ของใช้ประเภทนี้ได้แก่ รถยนต์นั่งส่วนบุคคล การมีบ้านที่ติดตั้งเครื่องปรับอากาศ เครื่องซักผ้า ฯลฯ เหล่านี้เป็นต้น ส่วนของใช้ประเภทวิทยุ โทรทัศน์และตู้เย็น ฯลฯ ได้กลายเป็นของใช้ที่จำเป็นในชีวิตประจำวันของชาวเมืองชลบุรีเป็นส่วนใหญ่

สำหรับใน เขตชนบทนั้นคงมีแก๊ววิทยุเท่านั้น ที่นับว่าเป็นเครื่องใช้ที่ทันสมัยที่สุด และมีใช้กันแทบทุกครัวเรือน การที่ยังไม่มีคนนิยมใช้โทรทัศน์และตู้เย็น ก็เนื่องจากใน เขตชนบทนั้น โดยเฉพาะหมู่บ้านหนองไทร และหนองไผ่แก้ว เป็นหมู่บ้านที่ยังไม่มีไฟฟ้าใช้ ดังนั้นผู้ที่จะมีเครื่องใช้ประเภทนี้จึงมักจะต้องมีเครื่องกำเนิดไฟฟ้าใช้ด้วย ซึ่งจัดว่าต้องเป็นบุคคลชั้นผู้นำในหมู่บ้าน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และร้านค้าประเภท

ขายอาหารและเครื่องดื่ม ตลอดจนสินค้าอื่น ๆ ที่จำเป็นต่อชีวิตประจำวัน

### 3. ระดับการกลายเป็นเมือง

การศึกษาการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ลักษณะสมัยใหม่ในแง่ของการพิจารณาถึงระดับการกลายเป็นเมือง เป็นเกณฑ์ เพื่อให้เห็นถึงลักษณะของความแตกต่างระหว่างการเป็นสังคมใหม่กับสังคมแบบดั้งเดิม โดยเน้นให้เห็นถึงว่า ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นสังคมทันสมัย หรือสังคมสมัยใหม่นั้น จะต้องเป็นสังคมที่มีการยอมรับเอาเทคนิคและวิทยาการแบบใหม่ที่ทันสมัย เข้ามาใช้ในการผลิต โดยเฉพาะผลิตผลทางด้านการเกษตรกรรม และทำให้สัดส่วนของการใช้ที่ดินกับกำลังแรงงานของคนต่ำลงไปจนทำให้สังคมนั้นมีผู้นมาอาศัยอยู่มากขึ้นในเนื้อที่ที่จำกัด และกลายเป็นเมืองในที่สุด

เมื่อพิจารณาคามหลักเกณฑ์ของแนวความคิดดังกล่าวข้างต้น จะเห็นว่าสังคมชลบุรีได้มีการยอมรับเอาเทคนิคและวิทยาการใหม่ ๆ ตลอดจนกรรมวิธีสมัยใหม่ เข้ามาใช้ในการผลิต ทั้งที่เป็นการผลิตทางเกษตรกรรม การอุตสาหกรรม และ ตลอดจนด้านบริการ ดังได้กล่าวไว้แล้วในเรื่องของการใช้เทคนิคและวิทยาการใหม่ ๆ ดังกล่าวข้างต้น และยิ่งโดยเฉพาะในสังคมเมือง อันได้แก่ เขตเมือง ซึ่งผู้ศึกษาหมายถึงเขตเทศบาลเมืองชลบุรี และอาจรวมไปถึงเขตสุขาภิบาลใกล้เคียงที่ติดต่อกับเขตเทศบาล เช่น เขตสุขาภิบาลบางทราย และเขตสุขาภิบาลบ้านสวน เป็นต้น ในเขตดังกล่าวนี้ เป็นแหล่งรวมของกิจการต่าง ๆ ของจังหวัดชลบุรีทั้งในด้านการเศรษฐกิจ การคมนาคม การขนส่ง ฯลฯ และเป็นศูนย์กลางของสถานที่ราชการของจังหวัด ทั้งนี้ในขณะนี้จึงเป็นแหล่งที่มีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด โดยเฉพาะในเรื่องสัดส่วนของการใช้ที่ดินต่อจำนวนคนที่อาศัยอยู่ ก็จะพบว่า ภายในเขตเมืองนั้น อาชีพส่วนใหญ่มีใช่อาชีพเกษตรกรรม ดังได้กล่าวไว้แล้วในเรื่องของการแบ่งงานกันทำ อาชีพส่วนใหญ่เป็นอาชีพพาณิชยกรรมมากกว่าการใช้ประโยชน์จากที่ดิน จึงมีจำนวนจำกัดเพียงการค้าขายเท่านั้น ฉะนั้นภายในเขตเมืองหรือเขตเทศบาลเมืองนี้จึงมีจำนวนประชากร

อาศัยอยู่อย่างหนาแน่น เมื่อเปรียบเทียบกับขนาดเนื้อที่ที่มีอยู่เป็นจำนวนเท่าเดิม ดัง  
จะเห็นได้จากสถิติตัวเลขของจำนวนประชากรภายในเขตเทศบาลเมืองที่มีจำนวนเพิ่ม  
มากขึ้น ๆ ทุกปี และสาเหตุของการที่ประชากรเพิ่มมากขึ้นนั้น ก็เนื่องมาจากเขตเมือง  
เป็นแหล่งรวมของอาชีพหลาย ๆ ประเภท จึงทำให้มีคนย้ายเข้ามาทำงานในเมือง  
ทั้งที่เป็นการย้ายแบบถาวรและการย้ายชั่วคราว จึงทำให้ระดับของการกลายเป็นเมือง  
โดยคิดจากการเพิ่มจำนวนของประชากรที่เข้ามาอาศัยอยู่เป็นจำนวนเพิ่มมากขึ้นทุกที ๆ  
ดังจะได้อธิบายต่อไป

ส่วนในเขตชนบทนั้น เนื่องจากการประกอบอาชีพส่วนใหญ่ ยังคงเป็น  
อาชีพเกษตรกรรมการใช้ประโยชน์จากที่ดินเพื่อการเพาะปลูกพืชไร่ จึงต้องการจำนวน  
เนื้อที่เป็นจำนวนมากกว่าการทำการค้าหรือการตั้งโรงงานอุตสาหกรรมดังเช่นในเขต  
เทศบาลเมือง ดังนั้นจำนวนของผู้นที่อาศัยอยู่ในเขตชนบทจึงยังคงอยู่กันอย่างกระจัด  
กระจายเมื่อคิดเปรียบเทียบโดยสังเกตจากอาชีพที่ทำ ดังเช่น หมู่บ้านหนองไทร และ  
หมู่บ้านหนองไผ่แก้ว ฉะนั้นความหนาแน่นในเขตชนบทจึงมีอยู่เป็นจำนวนน้อยกว่าเมื่อ  
เปรียบเทียบจากจำนวนเนื้อที่และจำนวนประชากรที่อาศัยอยู่

#### ลักษณะการกลายเป็นเมืองของจังหวัดชลบุรี

การกลายเป็นเมืองของเขตเทศบาลเมืองชลบุรี เกิดขึ้นพร้อม ๆ กับ  
การพัฒนาอุตสาหกรรม เริ่มตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 และการที่เมืองชลบุรีเป็นเมืองท่า  
จึงทำให้ขนาดของเมืองชลบุรีขยายใหญ่ขึ้น คุณสุบิน สิบสงวน<sup>4</sup> ได้กล่าวว่า ในสมัย  
นั้นในเมืองชลบุรี มีทางเกวียนจากในป่า ผ่านเมือง (ปัจจุบันเป็นถนนวิจิตรปราการ)  
มาถึงท่าเรือ และสินค้าต่าง ๆ ก็ส่งไปกรุงเทพฯทางเรือ สองข้างทางมีตลาดผัก  
ตลาดปลา และมีห้องแถวตั้งอยู่นอกจากนี้ยังมีศาลเจ้าอยู่หลายศาล แสดงให้เห็นวัฒนธรรม  
จีนและอิทธิพลของชาวจีนในเมืองชลบุรี การปลูกบ้านที่ปลูกในทะเลโดยสร้างสะพาน

<sup>4</sup> สุบิน สิบสงวน "เรื่องเมืองบางปลาสร้อยหรือเมืองชลบุรี" จากงาน  
สังกรานต ประจำปี 2508 ศรีไทยการพิมพ์ พระนคร.

ยื่นออกไปในเลน และปลูกบ้านเรือนอยู่สองข้างสะพานโดยมีคลองเสี้ยคำซื่อที่กิน  
ขนาดของเมืองชลบุรีจึงได้ขยายขึ้นเรื่อย ๆ โดยขยายขึ้นทั้งทางบก และขยายลงน้ำ

ใน ร.ศ. 129 ได้มีการเสนอขอตั้งสุขาภิบาลขึ้นรวมเขต 3  
ตำบลคือ ตำบลท้ายตลาด ตำบลตลาดกลาง และตำบลมะขามหย่ง<sup>5</sup> การจัดตั้ง  
เขตสุขาภิบาลนี้ได้ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติจัดการสุขาภิบาลหัวเมือง ร.ศ. 127  
ต่อมาได้มีการประกาศแต่งตั้งเขตสุขาภิบาลเป็นเขตเทศบาลเมืองใน พ.ศ. 2473  
ตามพระราชบัญญัติเทศบาล การไฟฟ้าใน พ.ศ. 2471 ยังไม่มี นอกจากไฟฟ้า  
โรงสี และโรงภาพยนตร์<sup>6</sup> ต่อมาได้มีการขออนุญาตจัดตั้งโรงงานจำหน่ายกระแส  
ไฟฟ้าในอำเภอบางปลาร้อย (อำเภอเมืองชลบุรีในปัจจุบัน) ใน พ.ศ. 2474<sup>7</sup>  
ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า การขยายตัวและการพัฒนาเขตเมืองชลบุรี เริ่มขึ้นพร้อม ๆ กับ  
ที่มีการปรับปรุงระบบการปกครองท้องถิ่นของประเทศและพร้อม ๆ กับการพัฒนา  
อุตสาหกรรม ซึ่งเริ่มมีมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 แล้ว

#### การเพิ่มขนาดของจำนวนประชากร

ขนาดของจำนวนประชากรนับว่าเป็นเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่งในการวัด  
ความเป็นเมือง ดังจะเห็นได้ว่า เมื่อเกิดการพัฒนาอุตสาหกรรมขึ้นในบริเวณจังหวัด  
ชลบุรีมีผลทำให้เกิดการพัฒนาทั้งภายในเขตเมืองชลบุรีและรอบตัวเมือง ทำให้เกิด  
การกลายเป็นเมือง (Urbanization) มีการขยายกิจการต่าง ๆ และมีการ  
เพิ่มขนาดของจำนวนประชากร การกลายเป็นเมืองชลบุรีโดยพิจารณาจากขนาดของประชากร<sup>8</sup>

5 เอกสารกองจดหมายเหตุแห่งชาติ เลขที่ ร. ๕ น. 12.2/8

6 หลักเมือง เสารที่ 17/8/2478

7 เอกสารกองจดหมายเหตุแห่งชาติ เลขที่ ร. 5-8น.1.3/342

เห็นได้ชัดเมื่อเปรียบเทียบกับจังหวัดอื่น ๆ ในประเทศไทย จากสถิติสามะโน  
 ประชากรใน พ.ศ. 2490 ชลบุรีเป็นเมืองที่ใหญ่ที่สุดนับเป็นอันดับที่สิบต่อมาใน  
 พ.ศ. 2503 จำนวนประชากรของจังหวัดชลบุรีได้เลื่อนขึ้นไปเป็นอันดับที่แปด และ  
 ในปี พ.ศ. 2510 ชลบุรีก็เลื่อนขึ้นมาเป็นอันดับที่ 7<sup>8</sup> จะเห็นได้ว่าในระยะ  
 ยี่สิบกว่าปีที่ผ่านมา ประชากรในจังหวัดชลบุรีมีแนวโน้มที่สูงขึ้นตลอดมา ตามตาราง  
 ที่ 1 จะเห็นได้ว่า จำนวนประชากรของจังหวัดใน พ.ศ. 2503 มีเพียง 392,025  
 คน แต่พอถึง พ.ศ. 2515 จำนวนประชากรเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนถึง 535,990 คน  
 และอัตราการเกิดระหว่าง พ.ศ. 2503 - 2511 นั้น สูงถึงร้อยละ 3.65 ใน  
 ขณะเดียวกัน ความหนาแน่นของประชากรก็เพิ่มมากขึ้นจาก 67 คนต่อ 1 ตาราง  
 กิโลเมตรเพิ่มเป็น 120 คนต่อ 1 ตารางกิโลเมตร โดยเฉพาะใน เขตเทศบาลนั้น  
 จำนวนประชากรในปี พ.ศ. 2489 มีจำนวน 17,017 คน จำแนกเป็นชาย  
 8,715 คน หญิง 8,302 คน จำนวนบ้าน 3,173 บ้าน ในช่วงระยะเวลา 25 ปี  
 คือใน พ.ศ. 2515 จำนวนประชากรภายในเขตเทศบาลเพิ่มขึ้นเป็นจำนวน  
 46,147 คน จำแนกเป็นชาย 23,056 คน หญิง 22,219 คน จำนวนบ้าน 8,329  
 บ้าน ในขณะที่จำนวนเนื้อที่ภายในเขตเทศบาลยังคงเดิมคือจำนวน 4.57 ตาราง  
 กิโลเมตร

---

<sup>8</sup> Goldstein, Sydney, Urban Growth in Thailand 1947-1967  
 สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย Report No. 2  
 ภาชวรงค์ที่ 2, 1970.

ตาราง 20 จำนวนประชากร ความหนาแน่น และอัตราการเกิดของจังหวัดชลบุรี

พื้นที่(ตาราง กิโลเมตร)	พ.ศ.	ประชากร	เขตเทศบาล	ความหนาแน่น ต่อตารางก.ม.	อัตราการ การเกิด ระหว่างปี 2503-2511
4.57	2503	392,025	33,937	87	-
4.57	2511	535,996	43,653	120	3.65

ที่มา สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรปี 2513

ตารางที่ 21 อัตราร้อยละของประชากรอายุ 5 ปีขึ้นไปที่ย้ายภูมิลำเนามายัง  
จังหวัดชลบุรี จำแนกตามอายุและลักษณะการเคลื่อนย้าย

กลุ่มอายุ	ลักษณะการเคลื่อนย้าย		จำนวนรวม
	ย้ายภายในตัวจังหวัด	ย้ายระหว่างจังหวัด	
5 - 9	16.8	12.5	14.1
10 - 19	25.2	25.9	25.7
20 - 29	27.4	36.0	22.7
30 - 39	15.6	14.2	14.7
40 - 49	7.3	6.1	6.6
50 - 59	3.7	2.8	3.2
60 ขึ้นไป	3.5	2.4	2.8
ไม่ทราบ	0.2	0.1	0.2
จำนวนรวม	37.0	63.0	100.0

ที่มา สำนักงานสถิติแห่งชาติ, สัมมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2503

การย้ายถิ่น มีปัจจัยในด้านการย้ายถิ่นเข้ามาในจังหวัดชลบุรี เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ขนาดของจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้นทุก ๆ ปี มูลเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้มีการย้ายถิ่นเข้ามาในจังหวัดชลบุรีนั้น ก็เนื่องด้วยจังหวัดชลบุรีเป็นจังหวัดหนึ่งที่กำลังมีการพัฒนาอุตสาหกรรมให้เจริญก้าวหน้าและเป็นศูนย์กลางของโรงงานอุตสาหกรรมในภาคตะวันออก ความต้องการกำลังแรงงานของโรงงานอุตสาหกรรมจึงมีมาก ย่อมเป็นแรงจูงใจที่จะทำให้อคนในท้องถิ่น ๆ เข้ามาประกอบอาชีพรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม

จากสถิติสำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2513 ตามตารางที่ 21 จะพบว่าจำนวนประชากรที่ย้ายระหว่างจังหวัดเข้ามาในจังหวัดชลบุรี มีจำนวนถึงร้อยละ 63.0 ส่วน ย้ายภายในตัวจังหวัดชลบุรีมีจำนวนเพียงร้อยละ 37.0 เท่านั้น และเมื่อพิจารณาตามกลุ่มอายุของผู้ที่เคลื่อนย้าย จะเห็นได้ว่า กลุ่มอายุที่อยู่ในระหว่าง 10-39 ปี เป็นกลุ่มอายุที่มีจำนวนร้อยละของผู้ที่เคลื่อนย้ายเป็นจำนวนร้อยละกว่า 70 และกลุ่มอายุนี้เป็นกลุ่มที่อยู่ในวัยกำลังแรงงาน จึงน่าจะสันนิษฐานว่า การเคลื่อนย้ายนี้เกิดจากการเข้ามาทำงานทำในจังหวัดชลบุรีเป็นส่วนใหญ่มากกว่า โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาจากกลุ่มผู้ย้ายระหว่างจังหวัดด้วยแล้ว จะพบว่า กลุ่มอายุ 10-29 เป็นกลุ่มอายุที่มีการย้ายเข้ามาในจังหวัดชลบุรีเป็นจำนวนเกินครึ่งคือ ร้อยละ 61.9 ที่เหลือคือกลุ่มอายุอื่น ๆ ซึ่งมีจำนวนร้อยละที่ต่ำ

ผลจากสถิติตัวเลขนี้ตรงกับการสำรวจของกรมแรงงานหัวจังหวัดชลบุรี เป็นจังหวัดที่มีผู้อพยพเข้ามาทำงานทำมากที่สุด และคนงานที่เข้ามาทำงานนั้นส่วนใหญ่ทำงานในโรงงานที่มีกิจการผลิตน้ำตาล กิจการโรงเลื่อย กิจการก่อสร้าง และกิจการการผลิตแป้งมันสำปะหลัง คนงานเหล่านี้มีอายุเฉลี่ย 15-30 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษา (ป.1 - ป.4) มีประมาณร้อยละ 74.55 และจากการสำรวจของกรมแรงงานในครั้งนั้นพบว่า ผู้ที่อพยพเข้ามาทำงานนี้ เดิมมีอาชีพเกษตรกรรมถึงร้อยละ 54.25 และส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ย้ายมาประเภทชั่วคราว<sup>9</sup>

<sup>9</sup> รายงานผลการศึกษาวิจัย, การอพยพหางานทำในจังหวัดชลบุรี กรมแรงงาน กระทรวงมหาดไทย



#### 4. เศรษฐกิจ

การพิจารณาถึงลักษณะของสังคมถือว่าเป็นสังคมสมัยใหม่ หรือสังคมแบบคังเคิม โดยใช้การศึกษาจากระบบเศรษฐกิจของแต่ละสังคมเป็นเกณฑ์นั้น ก็คือการใช้ข้อสังเกตว่าสังคมแบบคังเคิมนั้นจะมีพื้นฐานทางเศรษฐกิจเป็นแบบท้องถิ่น ซึ่งมีการผลิตส่วนใหญ่อยู่ในระดับเลี้ยงตนเองได้ ส่วนสังคมสมัยใหม่นั้นจะต้องมีพื้นฐานทางเศรษฐกิจในระดับชาติ ตลาดสินค้าของสังคมแบบนี้จะต้องมีขอบเขตที่กว้างขวางและเข้าสู่อุตสาหกรรมโลกได้ เมื่อพิจารณาสังคมชลบุรีโดยใช้มาตรการหรือหลักเกณฑ์ประการนี้แล้ว จะพบว่า ชลบุรีเป็นจังหวัดซึ่งอยู่ในระยะที่มีการพัฒนาในด้านเศรษฐกิจให้เจริญก้าวหน้า โดยเฉพาะการพัฒนาในด้านกรอุตสาหกรรม ซึ่งมีรากฐานของความสัมพันธ์อยู่กับการผลิตในด้านการเกษตรกรรม ทั้งนี้ก็เพราะกิจการอุตสาหกรรมในจังหวัดชลบุรีนั้น เป็นผลสืบเนื่องมาจากการแปลสภาพวัตถุดิบซึ่งเป็นผลิตผลในทางเกษตรกรรมเข้ามาเป็นผลิตผลทางอุตสาหกรรมนั่นเอง

ดังนั้นสภาพของสังคมในจังหวัดชลบุรีจึงมีทั้งสังคมแบบคังเคิมและสังคมสมัยใหม่ ซึ่งน่าจะเรียกได้ว่า เป็นสังคมที่กำลังอยู่ในขั้นระยะเปลี่ยนผ่าน (Transitional stage) กล่าวคือ เปลี่ยนจากสังคมแบบคังเคิมกลายเป็นสังคมสมัยใหม่ เหตุผลที่ผู้ศึกษาให้ข้อสังเกตว่า สังคมชลบุรีมีทั้งสังคมแบบคังเคิมและสังคมทันสมัยนั้น ก็เนื่องจากในสังคมชลบุรียังมีการผลิตในทางเกษตรกรรมเป็นหลักใหญ่ ดังนั้นจึงสามารถพิจารณาได้ตามสถิติเบื้องต้นของการเพาะปลูกพืชไร่ของจังหวัด โดยเปรียบเทียบระหว่างปี พ.ศ. 2511, 2514 และ 2516 ตามตารางที่ 22

ในตารางที่ 22 นี้จะพบว่า จำนวนเนื้อที่ทำการเกษตรกรรมในการปลูกพืชบางชนิดเปลี่ยนแปลงไป ได้แก่ พืชจำพวก อ้อย มันสำปะหลัง ซึ่งเป็นพืชผลที่มีบทบาทสำคัญมากในด้านการอุตสาหกรรม ซึ่งทำให้จังหวัดชลบุรีมีสินค้าออกที่สำคัญของประเทศ ได้แก่ น้ำตาล แป้งมัน และผลิตภัณฑ์จากหัวมันสำปะหลัง

ตารางที่ 22 ก เนื้อที่ทำการเกษตรกรรมของจังหวัดชลบุรี (จำนวนไร่)

การผลิตทางการเกษตร	2511	2514	2516
เนื้อที่ทำการเกษตรกรรมทั้งหมด	1,550,700	1,550,700	1,550,700
<u>การทำนา</u>			
<u>ข้าว</u>	379,315	382,795	373,307
<u>การทำไร่</u>			
<u>มันสำปะหลัง</u>	514,465	543,060	507,500
<u>อ้อย</u>	417,100	220,475	230,563
	(222,699)		
<u>ถั่วลิสง</u>	17,947	61,000	44,736
<u>สับปะรด</u>	8,500	16,000	14,000
<u>การทำสวน</u>			
<u>มะพร้าว</u>	92,942	100,000	145,393
<u>ผลไม้</u>	ไม่มีตัวเลข	90,770	29,227
<u>พืชผัก</u>	34,253	ไม่มีตัวเลข	62,576

ที่มา 2511 กระทรวงเกษตร  
 2514, 2516 จังหวัดชลบุรี  
 การประมาณของหน่วยเกษตรจังหวัด จังหวัดชลบุรี

นั้น เมื่อชลบุรียังมีผลิตสินค้าในทางเกษตรกรรมอยู่เป็นจำนวนมาก ถึงร้อยละ 59.8<sup>10</sup> และได้แก้อยู่ในสังคมชนบท ซึ่งเหมาะที่จะเป็นตัวแทนของ สภาพสังคมแบบดั้งเดิม หรือแบบประเพณี แต่เนื่องจากผลผลิตทางเกษตรกรรมของ จังหวัดชลบุรีมีส่วนสัมพันธ์กับการผลิตในทางอุตสาหกรรม ย่อมทำให้ผู้ที่อยู่ในวงการ ผลิตทั้งสองนี้ก็มีส่วนแลกเปลี่ยนกันทางการค้า ดังนั้น จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในร้านค้าต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเทคนิควิธีการผลิตเพื่อให้ได้ผลผลิตเกษตรกรรมไป บ่อนโรงงานอุตสาหกรรม ตลอดจนด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่และความคิดความเชื่อต่าง ๆ

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า พิษหลักที่นำความเจริญมาสู่จังหวัด ชลบุรีนั้นได้แก่ อ้อย มันสำปะหลัง ซึ่งก่อให้เกิดโรงงานอุตสาหกรรมประเภทการ ทำน้ำตาลทรายและการผลิตแป้งมัน การเกิดโรงงานน้ำตาลทรายนี้มีทั้งโรงงานน้ำตาล ทรายแดงซึ่งเป็นโรงงานที่มีมาช้านานแล้ว และเป็นโรงงานอุตสาหกรรมขนาดเล็ก มาจนถึงโรงงานน้ำตาลทรายขาวซึ่งเป็นโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ โรงงาน อุตสาหกรรมประเภทหลังนี้เกิดขึ้นโดยรอบจังหวัดชลบุรี อำเภอบ้านบึง เป็นอำเภอที่ มีโรงงานน้ำตาลทรายขาวมากที่สุด คือมีจำนวนถึง 4 โรง ส่วนอีก 2 โรง อยู่ใน เขตอำเภอศรีราชาและอำเภอนนทบุรี แห่งละ 1 โรง

หัวมันสำปะหลังก็เป็นพืชผลอีกชนิดหนึ่งที่กลายเป็นสินค้าระคับเศรษฐกิจ ของชาติภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา อุตสาหกรรมมันสำปะหลังเริ่มมี บทบาทต่อความเจริญของจังหวัดชลบุรีมากในระยะดังกล่าวนี้ ก่อนหน้านั้นไม่ปรากฏว่า มีการปลูกมันสำปะหลังอย่างเป็นล่ำเป็นสัน จะมีบ้างก็สำหรับใช้บริโภคในครัวเรือน เท่านั้น ในสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง คนจีนซึ่งเคยปลูกมันสำปะหลังอยู่ทางภาคใต้ ของประเทศไทยได้เดินทางมาตั้งบริเวณเมืองชลบุรีและเห็นว่าสภาพภูมิประเทศเหมาะ สมกับการปลูกมันสำปะหลัง จึงได้ย้ายมาตั้งรกรากและพยายามปลูกมันสำปะหลังเป็น อุตสาหกรรม มีการตั้งโรงงานทำแป้งมันขึ้นเพื่อส่งไปจำหน่ายยังต่างประเทศ ต่อมา

<sup>10</sup> สำนักนโยบายประชากร ปี 2513

มีนักวิทยาศาสตร์ชาวเยอรมันได้มาสอนให้ชาวไร่วางมันเมือกเพื่อส่งไปขายเป็นอาหารสัตว์  
ในต่างประเทศ ปัจจุบันสินค้ามันสำปะหลังมีมันเส้น มันเมือก มันป่น กากมัน แป้งมัน  
และเมือกสาชู ซึ่งเป็นสินค้าออกที่สำคัญมากชนิดหนึ่งของประเทศไทย อุตสาหกรรม  
มันสำปะหลังนับเป็นอุตสาหกรรมที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของจังหวัดชลบุรีมาก

ตามตารางต่อไปนี้แสดงให้เห็นว่า ชลบุรีสามารถผลิตอ้อยและมันสำปะหลัง  
ในอัตราที่สูงกว่าจังหวัดอื่น ๆ ทั่วประเทศใน พ.ศ. 2511

ตารางที่ 22 ผลิตภัณฑ์แป้งมันสำปะหลัง ในปี พ.ศ. 2511

จังหวัด	เนื้อที่เพาะปลูก (จำนวนไร่)	ผลผลิต (กิโลกรัม)
ชลบุรี	514,465	1,206,162,500
ระยอง	151,750	455,250,000
ฉะเชิงเทรา	64,870	161,665,000
ปราจีนบุรี	42,430	115,742,000
นครราชสีมา	39,011	83,455,130
สงขลา	27,607	64,507,200
ราชบุรี	27,342	67,292,500
สุราษฎร์ธานี	20,369	30,960,000
เพชรบุรี	19,332	34,062,904
จันทบุรี	16,115	40,345,000
จังหวัดอื่น ๆ	142,422	264,022,091
ทั่วประเทศ	1,066,521	2,611,465,206

ที่มา กระทรวงเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร

ตารางที่ 22<sup>ก</sup> ผลผลิตต้นน้ำตาลทราย ปี พ.ศ. 2511

จังหวัด	เนื้อที่เพาะปลูก (จำนวนไร่)	ผลผลิต (กิโลกรัม)
ชลบุรี	417,100	2,879,876,120
อุตรธานี	70,843	246,493,236
นครปฐม	70,783	369,182,440
สุพรรณบุรี	61,933	347,218,000
กาญจนบุรี	59,995	355,771,000
นครราชสีมา	45,235	221,369,265
อุตรดิตถ์	39,505	266,861,000
เพชรบุรี	37,889	69,261,092
บุรีรัมย์	32,000	128,032,000
ราชบุรี	31,714	91,935,800
จังหวัดอื่น ๆ	270,177	854,698,091
ทั่วประเทศ	1,137,174	5,877,898,069

ที่มา กระทรวงเกษตร, กรมส่งเสริมการเกษตร

นอกจากพืชผลที่สำคัญทั้ง 2 ชนิดดังกล่าวแล้ว ข้าวก็เป็นพืชผลที่สำคัญอีกชนิดหนึ่ง เมื่อเปรียบเทียบด้วยปริมาณเนื้อที่ที่ทำการเพาะปลูก ถึงตารางที่ 22 แต่เมื่อพิจารณาผลผลิตที่ได้จากข้าวนั้น ตลาดการค้าขายเป็นเพียงผลผลิตระดับจังหวัดเท่านั้น แหล่งผลิตข้าวส่วนใหญ่อยู่ในเขตอำเภอพานทองและอำเภอนันทนิคม ส่วนท้องที่อำเภออื่น ๆ นั้นการเพาะปลูกข้าวเป็นเพียงเพื่อไว้ใช้บริโภคในครัวเรือน ทั้งนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากสภาพพื้นที่ที่ทำการเพาะปลูก ดังนั้น โรงงานอุตสาหกรรม



ที่เกิดจากการผลิตข้าว คือ โรงสีจึงเป็นโรงสีข้าวขนาดเล็กแทบทั้งสิ้น มีอยู่เพียง 2 โรงที่เป็นโรงสีขนาดใหญ่ในเขตอำเภอพนัสนิคม

ผลไม้เป็นพืชผลที่สำคัญอีกชนิดหนึ่งที่ก่อให้เกิดโรงงานอุตสาหกรรมใหม่ ๆ ขึ้นในจังหวัดชลบุรี ผลไม้ชนิดนั้นก็คือ สับปะรด ซึ่งกำลังอยู่ในระยะส่งเสริมให้มีการปลูกกันให้ได้ปริมาณมากขึ้น เพื่อจะป้อนโรงงานอุตสาหกรรม โรงงานอุตสาหกรรมประเภทผลิตผลไม้กระป๋องนี้มีอยู่ 2 โรง คือ บริษัท ท.ฟ.ว. และอาหารสยาม โรงงานทั้งสองแห่งนี้อยู่ในเขตอำเภอบ้านบึง จุดมุ่งหมายแรกของโรงงานทั้งสองแห่งนี้เปิดดำเนินการก็เพื่อผลิตสับปะรดกระป๋อง แต่ก็มีผลิตภัณฑ์ชนิดอื่น เช่น หม้อไม้ฝรั่ง เงาะ เป็นต้น

นอกจากอุตสาหกรรมที่เกิดขึ้นจากการเกษตรกรรมพืชไร่แล้ว ยังมีอุตสาหกรรมที่เกิดจากการประมงอีกด้วย อุตสาหกรรมประเภทนี้มีการพัฒนามากภายในเขตเทศบาลเมืองชลบุรี โดยเฉพาะโรงงานน้ำปลาขนาดใหญ่ ไปจนถึงขนาดเล็ก และยังมีโรงงานประเภทต่าง ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับการประมง เช่น โรงงานทำลูกชิ้น ปลาเค็ม ปลาหมึกแห้ง และโรงงานอุตสาหกรรมที่เกี่ยวกับการประมงนี้ส่วนใหญ่จึงอยู่ในเขตเทศบาลเมืองแทบทั้งสิ้น

นอกจากนี้ อุตสาหกรรมที่เกิดจากการประมงยังมีผลต่อการพัฒนาอุตสาหกรรม การเลี้ยงเบ็ดในจังหวัดชลบุรีอีกด้วย ทั้งนี้เพราะสัตว์ทะเลที่จับได้โดยวิธีใช้จวนลากนั้น บางทีมีขนาดเล็กเกินกว่า ที่จะนำมาใช้บริโภคเป็นอาหารคนได้ ชาวประมงจึงขายอาหารทะเลที่มีขนาดเล็กให้แก่พ่อค้าเลี้ยงเบ็ด โรงเลี้ยงเบ็ดที่ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลมัก จะอยู่ทางตอนเหนือของตลาดปลา และทอดไปจนถึงท้องที่ตำบลบางทราย ซึ่งอยู่ทางตอนเหนือของเขตเทศบาลเช่นกัน แต่ในระยะ 10 ปีที่แล้วมา พ่อค้าเบ็ดได้ขยายกิจการและได้ย้ายโรงเลี้ยงเบ็ดออกไปตั้งอยู่บางถนนใหญ่ สายชลบุรี - พนัสนิคม และสายชลบุรี - บ้านบึง เพื่อความสะดวกในการคมนาคม จะเห็นได้ว่า ทางคมนาคมก็นับเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมให้เกิดการขยายงานและการย้ายโรงงานไปตั้งในบริเวณที่มีการคมนาคมสะดวกสบาย กิจการกรมการเลี้ยงเบ็ดนับว่าเป็น

อุตสาหกรรมที่สำคัญอย่างหนึ่งของชาวชลบุรี แต่ไม่สำคัญเท่าอุตสาหกรรมที่ผลิตผลทางเกษตรกรรมชนิดอื่น เช่น อุตสาหกรรมประมง อุตสาหกรรมน้ำตาล และอุตสาหกรรมมันสำปะหลัง

อุตสาหกรรมอีกชนิดหนึ่งซึ่งเกิดจากทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ของจังหวัดชลบุรี ก็คืออุตสาหกรรมการป่าไม้ และการผลิตไม้สำเร็จรูปซึ่งได้รับการพัฒนามาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ได้มีการก่อตั้งบริษัทศรีมหาราชาโดยเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรีเป็นผู้ริเริ่มประกอบการเข้าหุ้นกับหลวงอุกรภัณฑพานิช และห้างกิมเซ่งหลี และต่อมาได้พยายามขยายกิจการ แต่กิจการดำเนินไปไม่ดี จนในที่สุด ใน ร.ศ. 126 (พ.ศ. 2450) บริษัทบอร์เนียว ได้มาทำสัญญาเข้าหุ้นด้วยและได้รับเป็นผู้จัดการต่อไป โดยมีข้อตกลงว่า การลงทุนในระยะต่อไปทางบอร์เนียวจะเป็นผู้ลงทุนและแบ่งผลกำไรให้ครึ่งหนึ่ง กิจการของบริษัทศรีมหาราชาจึงได้ดำเนินมาจนถึงปัจจุบันนี้

อุตสาหกรรมสำคัญในการพัฒนาทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมของจังหวัดชลบุรีภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองนอกเหนือจากอุตสาหกรรมประมง อุตสาหกรรมน้ำตาล และอุตสาหกรรมมันสำปะหลัง ก็คือ อุตสาหกรรมน้ำมันซึ่งมีอยู่ 2 บริษัทที่ทำกรกลั่นน้ำมันดิบที่ส่งมาจากต่างประเทศ บริษัททั้งสองนี้ตั้งอยู่ในเขตอำเภอศรีราชา ได้แก่บริษัทไทยออยล์ และบริษัทเอสโซ่ ซึ่งเป็นบริษัทขนาดใหญ่ มีผู้ถือหุ้นอยู่มากมาย ทั้งที่เป็นคนไทยและชาวต่างประเทศ

จะเห็นได้ว่า กิจการทางเศรษฐกิจของจังหวัดชลบุรีที่สำคัญ ๆ ในขณะนี้ ก็คือ การแปรรูปวัตถุดิบในทางเกษตรกรรมไปเป็นผลิตผลทางอุตสาหกรรม คือ อ้อย และมันซึ่งเป็นสินค้าที่สำคัญระดับโลก ส่วนในระดับจังหวัดและท้องถิ่นก็คือ ผลิตภัณฑ์จากสัตว์ทะเล ข้าว ปศุสัตว์ (เป็ด ไก่) และผลไม้ ฯลฯ การพัฒนาเศรษฐกิจในคานดังกล่าวนี้ยังเป็นผลสืบเนื่องไปถึงความต้องการในคานการอุตสาหกรรมชนิดอื่น ๆ อีกมากมายหลายชนิด ทั้งนี้เพราะเมื่อมีการพัฒนาอุตสาหกรรมเกิดขึ้น โดยผลิตผลภายในท้องถิ่น ก็ย่อมหมายถึงว่าได้เกิดการเพิ่มขึ้นของประชากร และความต้องการในคานอุตสาหกรรมการบริการตามมาด้วย เช่น อุตสาหกรรมบริการบริหารทั้งบริการ

ซ่อมเครื่อง บริการค้าส่งธนาคาร บริการสินค้าส่วนตั้ สินค้าในครอบครัวและอาหาร  
อุตสาหกรรมต่าง ๆ เหล่านี้มีเกิดขึ้นภายในเขตเทศบาลเมืองชลบุรีเป็นจำนวนมาก  
ในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี ได้มีการส่งเสริมอุตสาหกรรมขนาด  
ย่อมขึ้นทั่วประเทศ โดยให้ประชาชนมีสิทธิกู้เงินจากธนาคารในท้องถิ่นของตนได้  
ในอัตราดอกเบี้ยต่ำ ผลจากการส่งเสริมนี้ปรากฏว่า ได้มีโรงงานขนาดเล็กและร้านค้า  
ตั้งขึ้นใหม่เป็นจำนวนมาก



ตารางที่ 23

จำนวนโรงงานอุตสาหกรรมใน เขตจังหวัดชลบุรี (พ.ศ. 2515)

อุตสาหกรรม	พนัส นิคม	บ้าน บึง	พาน ทอง	ศรี ราชา	บาง ละมุง	เมือง ชลบุรี	รวม
โรงสี	43	14	20	15	30	72	202
โรงงานน้ำตาล	1	4	-	1	-	-	6
น้ำตาลทรายแดง	54	104	11	22	-	5	156
โรงเลื่อย	4	3	-	6	3	-	16
โรงงานมันสำปะหลัง	13	3	-	40	55	131	247
โรงงานทำอิฐ	1	-	25	-	1	-	26
โรงงานเครื่องเคลือบ ดินเผา	-	-	6	-	-	6	12
โรงไม้หิน	-	-	-	-	-	13	13
โรงงานนำปลา	-	-	-	-	-	16	16
โรงงานทำลูกชิ้น	-	-	-	-	-	2	2
โรงงานทำปลาเค็ม และปลาหมึกแห้ง	-	-	-	-	-	27	27
โรงงานนึ่งปลา	-	-	-	-	-	5	5
โรงงานกลั่นน้ำมัน	-	-	-	2	-	-	2
อาหารกระป๋อง(ผัก ผลไม้)	-	2	-	-	-	-	2
จำนวนรวม	116	130	70	94	89	277	772

ที่มา แผนกอุตสาหกรรมจังหวัดชลบุรี ศาลากลางจังหวัดชลบุรี

หมายเหตุ โรงงานที่มีลูกจ้างจำนวนตั้งแต่ 5 คนขึ้นไปจึงจะจดทะเบียนที่แผนก  
อุตสาหกรรมจังหวัด ส่วนโรงงานที่มีลูกจ้างจำนวนน้อยกว่า 5 คน มิได้  
มาจดทะเบียนดังนั้นจึงทำให้จำนวนโรงงานน้อยกว่าที่เป็นจริง

จะเห็นได้ว่า การพัฒนาอุตสาหกรรมและการขยายตัวของเมือง ตลอดจน  
 วิวัฒนาการของการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นในจังหวัดชลบุรี อันเป็นผลสืบเนื่อง  
 มาจากการพัฒนาสิ่งแวดลอมและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้ระดับ  
 เศรษฐกิจของชลบุรีเปลี่ยนแปลงไป โดยที่ ดร.อมรา ภูมิรัตน์<sup>11</sup> ได้ทำการศึกษาระดับ  
 ของการพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวของ Clifford Geertz ซึ่งได้ศึกษาลักษณะของ  
 การทำงานในอินโดนีเซีย และแบ่งลักษณะของการบริหารงานและวิวัฒนาการทางเทคโนโลยี  
 ไว้ ออกเป็น 3 แบบ คือ แบบ อุตสาหกรรมในครัวเรือน (Bazaar type)  
 อุตสาหกรรมแบบผสม (Mixed type) และ อุตสาหกรรมแบบสมัยใหม่  
 (Firm type) โดยพิจารณาในแง่ที่ว่าธุรกิจแบบอุตสาหกรรมในครัวเรือน ได้แก่  
 อุตสาหกรรมที่เป็นธุรกิจเล็ก ๆ เจ้าของและผู้จัดการเป็นคนเดียวกัน คนงานเป็นคนใน  
 ครอบครัวหรือญาติพี่น้อง คนงานไม่ค่อยเป็นผู้มีความชำนาญเทคนิคและวิธีการผลิตเป็นแบบ  
 ง่าย ๆ ใช้มือมากกว่าการใช้เครื่องจักร การกำหนดราคาขึ้นอยู่กับผู้แลกเปลี่ยนซื้อขายกับ  
 ใช้ความสัมพันธ์มากกว่า

ส่วนธุรกิจแบบสมัยใหม่ ได้แก่ธุรกิจที่ตั้งขึ้นใหม่ที่มีขนาดใหญ่ แม้ว่าจะเริ่ม  
 มาจากอุตสาหกรรมในครัวเรือนก็ตาม แต่คนงานเป็นคนรับจ้างทั่ว ๆ ไป ไม่มีความสัมพันธ์  
 กันเป็นการส่วนตัว ในด้านความเป็นญาติพี่น้อง แต่ขึ้นอยู่กับความสามารถ ไม่ขึ้นอยู่กับข้อ  
 ผูกพันหรืออาจจะมีส่วนในด้านการเงินอยู่ เทคนิคและวิธีการผลิตสมัยใหม่ มีการใช้เครื่องจักร  
 และใช้คนงานที่มีทักษะและมีประสิทธิภาพ ราคาสินค้าหรือตลาดนั้นถูกกำหนดจากกรุงเทพฯ

สำหรับ ธุรกิจแบบผสม เป็นแบบผสมระหว่าง อุตสาหกรรมแบบครัวเรือน  
 อุตสาหกรรมสมัยใหม่ เป็นธุรกิจที่อยู่ในระยะของการเปลี่ยนแปลงจากธุรกิจขนาดเล็กไป

<sup>11</sup> "Amara Bhumiratana, Industrialization and Social Change in Thailand, Ph.D. dissertation U. of Washington, 1939-140.

เป็นผู้ริเริ่มขนาดใหญ่

ในจังหวัดชลบุรีนั้น ถ้าเราพิจารณาตามแนวความคิดดังกล่าว เราสามารถ  
จะพิจารณากิจการต่าง ๆ ในจังหวัดชลบุรี และแยกออกตามแบบต่าง ๆ ได้ดังต่อไปนี้

<u>Bazaar</u>	<u>Bazaar Firm</u>	<u>Firm</u>
1. ชวาณา ชาวไร่		
2. การประมงขนาดเล็ก		การประมงแบบอวนลาก
3. พอคคา แมคคา	คนกลางซื้อวัตถุดิบ	
4. โรงงานปลาหมึกแห้ง	โรงทำลูกชิ้น	
ปลาเค็ม ปลาแห้ง	โรงนึ่งปลา	
5. โรงน้ำปลาขนาดเล็ก เก้า	โรงน้ำปลาขนาดกลาง	โรงน้ำปลาแบบทันสมัย
6. โรงทำกวยเตี๋ยวแบบเก่า	โรงทำกวยเตี๋ยวแบบใหม่	
7.	โรงน้ำแข็ง	
8.	โรงไม้ขีด	
9. ร้านตัดเสื้อ คัดฉวม		
10.	โรงแรมในเมือง	โรงแรมทันสมัย
11. โรงสีขนาดเล็ก	โรงสีขนาดกลาง	
12. ชาวไร่ ชาวสวนปลูกผัก	ชาวไร่รับปลูกผลไม้ ส่งให้โรงงาน	โรงงานอุตสาหกรรม อาหารกระป๋อง
13.	โรงเลื่อย	บริษัทเสริมหาราชา
14.		โรงกลั่นน้ำมัน
15. โรงงานมันสำปะหลังขนาดเล็ก		โรงงานแบบทันสมัย
16. โรงงานน้ำตาลดิบ		โรงงานน้ำตาลทราย
17. คชบดีใหญ่เงิน		ธนาคาร

สรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจ อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางอุตสาหกรรม และการขยายตัวของเมือง ตลอดจนการวิวัฒนาการทางเทคโนโลยี ของจังหวัดชลบุรีนี้ น่าที่จะเรียกว่าเป็นการวิวัฒนาการทางอุตสาหกรรม (Industrial evolution) มากกว่า ซึ่งแตกต่างกับการปฏิวัติทางอุตสาหกรรม (Industrial revolution) ทั้งนี้เพราะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้นเป็นการเปลี่ยนแปลงไปอย่างช้า ๆ ทีละเล็กทีละน้อย แต่ก็เป็นการพัฒนาไปสู่อุณหภูมิสูงสุดในที่สุด แม้ว่าในขณะนี้จะยังอยู่ในระยะที่กำลังเปลี่ยนแปลงก็ตาม

#### 5. ระบบการแบ่งช่วงชั้นทางสังคม

การศึกษา เรื่องการแบ่งช่วงชั้นทางสังคมเป็นเรื่องสำคัญ หากเราต้องการทราบถึงลักษณะโครงสร้างทางสังคม ความเข้มแข็งและจุดอ่อนในโครงสร้างทางสังคม ความเข้มแข็งและจุดอ่อนในโครงสร้างศักยภาพทางสังคมที่จะเผชิญกับอิทธิพลที่จะมาจากภายนอก และนอกจากนี้ยังสามารถใช้เป็นกรณีศึกษาถึงความเจริญในด้านการพัฒนาประเทศ หรือการพัฒนาใน เขตนั้น ๆ เนื่องจากเรามีความรู้ความเข้าใจในลักษณะของประชากรทางด้านสังคมวิทยาควบคู่กันไปกับความรู้ด้านอื่น ๆ ด้วย เกี่ยวกับประชากรใน เขตนั้น เพื่อการวางแผนในการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคม ให้เป็นไปในแนวทางที่เหมาะสม

Joseph A Kahl <sup>12</sup>

ได้วางแนวความคิดในการศึกษาเปรียบเทียบลักษณะของสังคมแบบดั้งเดิมหรือแบบประเพณีกับสังคมสมัยใหม่โดยใช้ เรื่องของการแบ่งชั้นทางสังคมเป็นกรณีหนึ่งในการศึกษา เขากล่าวว่า ลักษณะของการแบ่งช่วงชั้นทางสังคมแบบดั้งเดิมนั้นมีเพียงชนชั้น เจ้าที่ดินกับชนชั้นผู้เช่าที่ดิน หรือชาวไร่เท่านั้น และเป็นสังคมที่เปิดโอกาสให้มีการเลื่อนชั้นทางสังคมน้อยมาก ส่วนสังคมทันสมัยนั้น ช่วงของการแบ่งชั้นขึ้นอยู่กับสถานภาพการแบ่งงานกันทำ การกระจายรายได้ อำนาจและความเท่าเทียมกัน ตลอดจนการเป็นสังคมที่มีอัตราการเลื่อนชั้นทางสังคมสูง ฉะนั้นการแบ่งช่วงชั้นทางสังคมจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งอันหนึ่งที่ทำให้เกิด

<sup>12</sup> Joseph A. Kahl, Op.Cit., p 4-5.

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมขึ้น และได้มีบทบาทสำคัญไม่น้อย ในการกำหนดลักษณะ  
ความสัมพันธ์และอนาคตของสังคมมนุษย์ ทั้งนี้เพราะการที่บุคคลในสังคมเป็นสมาชิก  
ชนชั้นที่แตกต่างกันนั้น ทำให้เขามีความแตกต่างกันในวันชนหลาย ๆ อย่างในการ  
ดำเนินชีวิตซึ่งรวมถึงอำนาจและความมั่งคั่งในทางเศรษฐกิจ

เมื่อพิจารณาถึงแนวความคิดดังกล่าว และจะนำมาเพื่อศึกษาเปรียบเทียบ  
ลักษณะของการแบ่งชั้นทางสังคมของสังคมไทย โดยเฉพาะในเขตจังหวัดชลบุรีนั้น  
เป็นสิ่งที่ต้องพิจารณาให้ละเอียดและชัดเจน เนื่องจากสังคมไทยยังไม่มีใครมีผู้ศึกษา  
เกี่ยวกับการจัดชั้นทางสังคมอย่างกว้างขวางนัก แนวความคิดและทฤษฎีของการ  
แบ่งชั้นทางสังคมก็มีอยู่มากมาย จึงไม่อาจทราบได้แน่ชัดว่าหลักเกณฑ์ที่จะนำมา  
ใช้ในการวัดชนชั้นทางสังคมโดยทั่ว ๆ ไปที่นักวิชาการหลายท่านได้ทำการศึกษาใน  
ต่างประเทศนั้น หลักเกณฑ์ใหญ่ใดแก่ ท่านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง แต่หลักเกณฑ์  
ที่มองเห็นได้ง่ายได้แก่ตำแหน่งหน้าที่การงาน รายได้ การศึกษาและทรัพย์สิน เหล่านี้  
เป็นต้น

การใช้หลักเกณฑ์อย่างใดอย่างหนึ่งในการจัดลำดับชั้นของบุคคล บาง  
กรณีอาจเกิดความไม่สอดคล้องในเรื่องลำดับชั้นของบุคคลได้ เช่น เราอาจจัดบุคคล  
บางคนให้อยู่ในลำดับสูง โดยถือหลักเกณฑ์ในเรื่องรายได้เป็นสำคัญ และในทำนอง  
เดียวกัน บุคคลคนนั้นอาจเป็นผู้ที่อยู่ในลำดับชั้นต่ำด้วย ถ้าเราพิจารณาเกี่ยวกับหลัก  
เกณฑ์ในด้านการศึกษาเป็นสำคัญ ทั้งนี้ ในทางวิชาการจึงมักใช้หลักเกณฑ์หลายอย่าง  
พร้อมกันไปสำหรับพิจารณาชนชั้นของบุคคล เป็นที่น่าสังเกตว่า เกียรติหรือฐานะสังคม  
ของบุคคลในสังคมไทยมักจะเป็นผลมาจากการรวมของปัจจัยหลาย ๆ อย่าง เช่น  
การศึกษาสูงก็มักจะมีอาชีพที่มีเกียรติ เช่น รับราชการ มีตำแหน่งงานสูง มีความ  
สำเร็จในวงราชการ และมีฐานะเศรษฐกิจพอใช้ หรือผู้ที่มีการศึกษาก็มักจะมีฐานะการ  
เงินดี มีการศึกษาและอาชีพที่ดี หรือว่าเมื่อมีอาชีพที่ดีก็มักจะทำไปสู่อำนาจทางเศรษฐกิจ  
การเมือง และความมั่งคั่ง เช่นนี้เป็นต้น

จากการศึกษาโดยใช้แนวความคิดในเรื่องของการแบ่งช่วงชั้นทางสังคมเป็นการเปรียบเทียบสังคมสมัยใหม่และสังคมดั้งเดิม ก็กล่าวได้ว่า สังคมชลบุรียังนับว่าเป็นสังคมที่อยู่ในระยะของการเปลี่ยนผ่าน (Transitional Society) เนื่องจากในสังคมชลบุรีนั้น ยังมีทั้งลักษณะของสังคมแบบดั้งเดิม กล่าวคือ การมีเจ้าของที่ดิน ขนาดใหญ่ ซึ่งเรียกกันว่า "หลงจู" และมีผู้เช่าที่ดิน ที่เรียกกันว่า "ลูกไร" ลักษณะเช่นนี้มีอยู่มากในแถบอำเภอบ้านบึง อำเภอพนสนธิคม นอกจากสองอำเภอนี้แล้วก็มีลักษณะนี้อยู่บ้างโดยทั่วไป ลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างผู้เช่าที่ดินและผู้ให้เช่าที่ดินนั้น เป็นไปในรูปแบบคล้ายคลึงกับลักษณะของเจ้าของที่ดินและผู้เช่าที่ดินในสังคมตะวันตก ซึ่งเป็นสังคมแบบดั้งเดิมในแง่ที่ว่า เจ้าของที่ดินมีหน้าที่รับผิดชอบในครัวลูกไรทั้งในส่วนที่เป็นเรื่องการไ้ที่ดินในการเกษตรกรรม การคุ้มครองและค้ำจุนชีวิตความเป็นอยู่ของลูกไร แต่จะ เน้นหนักไปในด้านผลประโยชน์มากกว่าที่จะช่วยเหลือความทุกข์ทรมาน ดังเช่น เมื่อลูกไรเจ็บป่วย เขาก็จะไปขอยืมเงินจากหลงจูได้ แต่เมื่อชายฉลวยสิ้นไรไ้ไ้แล้ว หลงจูก็จะหักเงินที่เขาไปนั้นพร้อมด้วยดอกเบี้ยเช่นนี้เป็นต้น

นอกจากนี้ ลักษณะการทำงานทั้งในไรและในโรงงานยังคงมีทั้งรูปแบบเดิมและแบบสมัยใหม่ นั่นคือ การมีระบบความสัมพันธ์แบบครอบครัวซึ่งเป็นลักษณะการทำงานของสังคมสมัยประเพณี เป็นการช่วยกันระหว่างกลุ่มญาติพี่น้องรายได้แบ่งกันใช้ ไม่มีการว่าจ้างและต่อมาเมื่อเริ่มมีการว่าจ้าง การรับคนงานก็มักจะเลือกรับญาติพี่น้องหรือคนรู้จัก เข้ามาทำงาน ถึงกระนั้นบรรยากาศแบบเป็นกันเองก็ยังมิได้อยู่ กล่าวคือ เมื่อมีการว่างงานเกิดขึ้นคนที่ทำงานอยู่ก่อนแล้วก็มักจะแนะนำให้คนรู้จักหรือญาติพี่น้องของตนให้มาสมัครงาน ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลจึงมีอยู่มาก

แต่เมื่อพิจารณาในด้านความเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ลักษณะสมัยใหม่แล้ว ลักษณะของระบบความสัมพันธ์ก็ได้เปลี่ยนแปลงไป เนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยี มีการวิวัฒนาการทางอุตสาหกรรมเกิดขึ้นทำให้เกิดการขยายงานจากขนาดเล็กมาเป็นขนาดใหญ่ก็ย่อมหมายถึงการเปลี่ยนแปลงทางด้านการบริหารและการ

ว่าจ้างแรงงานด้วย การบริหารงานได้เปลี่ยนจากแบบกันเองมาเป็นแบบทางการ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลคือ นายจ้างและลูกจ้างก็มีน้อยลง และเมื่อมีคนงานมากขึ้น ลักษณะการว่าจ้างแรงงานก็เปลี่ยนไป ปัจจุบันโรงงานขนาดใหญ่มักจะว่าจ้างคนงาน ตามคุณสมบัติมากกว่าที่จะเอาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเข้าไปเกี่ยวข้อง การรับ ญาติเข้าทำงานก็ยังมียูบบาง แต่ก็น่าจะต้องเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมกับงานที่จะ ทำด้วย ในโรงงานที่ทันสมัยก็จะมี การลงเวลาทำงาน เวลาพักผ่อนและเวลาเลิกงาน ดังนั้นในโรงงานบางแห่ง นายจ้างและลูกจ้างแทบจะไม่รู้จักกันเลย

เมื่อเปรียบเทียบลักษณะโรงงานจะเห็นได้ว่า โรงงานที่ใช้เครื่องมือทันสมัยมักจะมีการบริหารเป็นแบบทางการ ส่วนโรงงานที่ไม่ใช้เครื่องมือทันสมัยนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างและลูกจ้างก็ยังมียูบบาง มีการเห็นใจซึ่งกันและกัน และมีการช่วยเหลือกันตามความสามารถ

จากการที่ระบบความสัมพันธ์เปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากสาเหตุดังกล่าว ตลอดจนลักษณะของการแบ่งงานกันทำมีมากขึ้น ทำให้เกิดอาชีพใหม่ ๆ เกิดการกระจาย รายได้ และอำนาจหน้าที่มากขึ้นตามไปด้วย จะเห็นได้ว่า การแบ่งช่วงชั้นมิได้มีอยู่ เฉพาะผู้ให้เขาที่กินกับผู้เช่าที่กินดังกล่าวเท่านั้น หรือมิใช่มีแค่ชนชั้นผู้ปกครองและ ชนชั้นใต้อุปการะทั้งที่นักวิชาการบางท่านได้กล่าวไว้ว่า สังคมไทยเรานั้น แต่ดั้งเดิม มามีเพียงชนชั้นดังกล่าวเพียง 2 ชั้นชั้น เท่านั้น

จากข้อมูลบางประการที่ได้จากการศึกษาในเรื่องค่านิยมของบุคคลที่มี ต่ออาชีพต่าง ๆ<sup>13</sup> ในจังหวัดชลบุรีซึ่งผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาไว้ผลปรากฏว่า เมื่อ

---

13 กู Reinhard Bendix & Seymour Martin Lipset, ed. Class, Status and Power; A Reader in social stratification. (the Free Press of Glencoe, Inc. 1965) P. 411-426

ให้บุคคลที่ประกอบอาชีพต่าง ๆ ให้คะแนนอาชีพโดยเรียงลำดับตั้งแต่คะแนนสูง ทำ นั้น  
ก่อให้เกิดความแตกต่างในด้านตัวบุคคลที่ประกอบอาชีพที่แตกต่างกันโดยที่ผู้ที่ประกอบ  
อาชีพที่ได้รับคะแนนสูงสุด ก็คืออาชีพแพทย์ รองลงมาได้แก่ ข้าราชการฝ่ายตุลาการ  
และรองลงไปก็คือ นักธุรกิจ ส่วนอาชีพเกษตรกรรม กลับเป็นอาชีพที่ได้คะแนนอยู่  
ในระดับกลาง ๆ ถึงแม้ว่าผู้ประกอบอาชีพนี้จะเป็นเจ้าของที่ดินและทำในอาชีพการ  
เกษตรของตนเองก็ตาม และถ้าหากผู้ประกอบอาชีพนี้อยู่ในฐานะเป็นผู้รับจ้างแล้ว  
คะแนนที่ได้อยู่ในระดับต่ำมากที่สุด ถึงตารางที่เสนอไว้ดังต่อไปนี้



ตาราง 24 คำนิยมของบุคคลใน เขตเทศบาลเมืองชลบุรี ที่มีอาชีพต่าง ๆ

ลำดับ	อาชีพ	คะแนน	ลำดับ	อาชีพ	คะแนน
1.	แพทย์	93	19.	ร้านค้าขายปลั๊ก	50
2.	ข้าราชการฝ่ายตุลาการ	80	20.	นักธุรกิจ(ขนาดย่อย)	57
3.	นายธนาคาร	75	21.	ประมง	56
4.	นักธุรกิจ(ขนาดใหญ่)	75	22.	พนักงานเทศบาล	54
5.	ครู	75	23.	ร้านถ่ายรูป	54
6.	พระ	74	24.	ร้านขายอาหาร	
7.	ข้าราชการฝ่ายทหาร	72		เครื่องดื่ม	53
8.	พยาบาล	71	25.	เสียมัยห้างร้าน บริษัท	51
9.	ร้านค้าประเภทขายส่ง	69	26.	พอลคา แมคคา ตลาดสด	
10.	เกษตรกร	67		หาบเร่	51
11.	ทนายความ	66	27.	ผู้แทนบริษัทประกันชีวิต	50
12.	นักหนังสือพิมพ์	64	28.	ลูกจ้างงานเกษตรกรรม	49
13.	ผู้รับเหมาก่อสร้าง	64	29.	คนขับรถเมล์ รถแท็กซี่	45
14.	ข้าราชการฝ่ายพลเรือน	63	30.	ลูกจ้างโรงงาน	
15.	ผู้แทนราษฎร	62		อุตสาหกรรม	42
16.	ภัณฑกรร โรงแรม	60	31.	รับจ้างดับสามล้อ	35
17.	ช่างฝีมือ	60	32.	คนรับใช้	34
18.	พนักงานธนาคาร	59	33.	มัคคทายก	33
			34.	พนักงานโรงแรม	31
			35.	คนเฝ้าศาลเจ้า	29

จากการศึกษาในค่านิยมของบุคคลที่อยู่ในสังคมชลบุรีที่มีต่ออาชีพต่าง ๆ จะพบว่าเกณฑ์ของการให้คะแนนนิยมต่ออาชีพนั้นเป็นเพียงกรณีหนึ่งที่จะกำหนดให้เห็นความแตกต่างของบุคคล แต่ก็ยังไม่สามารถจะกำหนดช่วงชั้นของเขาลงไปได้อย่างแน่นอน แลนั้นจึงมีสิ่งที่น่าสนใจต่อไปอีกว่า ถ้าหากให้บุคคลในอาชีพต่าง ๆ เหล่านั้นกำหนดตนเองว่าเป็นคนอยู่ในระดับใด และใช้หลักเกณฑ์อะไรเป็นเครื่องกำหนด นับว่า เป็นสิ่งที่น่าสนใจจะลองศึกษาดู และผู้ศึกษาจึงได้ทำการศึกษาโดยศึกษาโดยศึกษาในค่านิจพิสัย (Subjective approach) ของประชากรทั้งในเขตเมืองและเขตชนบททั้งกล่าว โดยกำหนดขอบเขตของการศึกษาเฉพาะส่วนที่เกี่ยวกับแนวความคิดในการแบ่งช่วงชั้นทางสังคมในชลบุรี จากผลของการศึกษิตามตารางที่ 15 (ในบทที่ 3) ปรากฏว่า ทั้งผู้ที่อยู่ในเขตเมืองและเขตชนบทต่างก็กำหนดตนเองว่าเป็นคนชั้นกลางเป็นส่วนใหญ่ กล่าวคือ เป็นจำนวนร้อยละ 77.2 ของผู้ที่กำหนดตนเองว่าเป็นคนชั้นกลาง และในทำนองเดียวกัน เมื่อให้เขาเหล่านั้นกำหนดช่วงชั้นของบิดาของเขา ผลจากตัวเลขที่ได้ก็ออกมาในแบบเดียวกัน กล่าวคือ กำหนดให้บิดาเป็นชนชั้นกลางเป็นจำนวนร้อยละ 71.2 ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 25 อัตราร้อยละของผู้ให้สัมภาษณ์ จำแนกตามการกำหนดช่วงชั้น

การกำหนด ช่วงชั้น	ช่วงชั้น						รวม
	สูงที่สุด	สูง	ปานกลาง	ต่ำ	ต่ำที่สุด	ไม่ให้เหตุผล	
ตนเอง	0.2 (1)	2.2 (12)	77.2 (413)	7.5 (40)	0.4 (2)	12.5 (67)	100.0 (535)
บิดา	1.7 (9)	5.8 (31)	71.2 (381)	5.2 (28)	0.6 (3)	15.5 (83)	100.0 (535)

และเมื่อพิจารณาถึงข้อกำหนดในการแบ่งช่วงชั้นโดยการให้ เขากำหนด  
 ตนเองนั้นผลปรากฏว่า ปัจจัยในทางเศรษฐกิจจะเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการใช้เป็น  
 มาตรฐานในการกำหนดช่วงชั้นของ เขาเองเหล่านั้น ไม่ว่าจะเป็นตัวของ เขาเอง  
 หรือบิดาของ เขาก็ตาม ดังตารางที่ซึ่งน่าจะตีความได้ว่า คนในปัจจุบันไม่ว่าจะอยู่  
 ในเขตเมืองหรือ เขตชนบททางก็ตระหนักดีว่า เรื่องการบริโภคและรายได้เป็นสิ่งสำคัญ  
 แต่มาตรฐานในค่านิจใจ กลับไม่มีอิทธิพลต่อมาตรฐานในค่านิจการครองชีพของคนอีก  
 ท่อไปแล้ว เช่น เรื่องของคุณธรรมความดี ซึ่งเป็นเรื่อง ของประเพณีนิยม แต่เมื่อ  
 เปรียบเทียบกันระหว่าง เขตเมืองกับ เขตชนบทผลปรากฏว่า ใน เขตชนบทนั้นมาตรการ  
 ในค่านิจใจ ยังมีอิทธิพลต่อการกำหนดช่วงชั้นของบุคคลมากกว่าใน เขตเมืองถึงผล  
 ของตัวเลขที่ได้จากการศึกษาตามตารางที่ 16 (บทที่ 3)

ในทำนองเดียวกัน เมื่อทำการเปรียบเทียบมาตรการที่ใช้ในการกำหนด  
 ช่วงนั้นของบุคคลนั้น ทั้งมาตรการที่ใช้กำหนดตนเองและมาตรการที่ใช้กำหนดบิดา  
 ก็ยังพบว่า ปัจจัยทางเศรษฐกิจยังเป็นปัจจัยที่สำคัญในการกำหนดช่วงชั้นของบิดา  
 เช่นกัน แต่ที่น่าสนใจก็คือเรื่องมาตรการในค่านิจใจ นั้นมีจำนวนร้อยละที่เท่ากันทั้ง  
 การกำหนดตนเองและการกำหนดช่วงชั้นของบิดา ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 26 อัตราร้อยละของผู้ให้สัมภาษณ์ จำแนกตามมาตรการที่ใช้กำหนด

มาตรการที่ใช้ ในการกำหนดวงชั้น	การกำหนดวงชั้น	
	ตนเอง	บิดา
อาชีพ	13.1	12.9
การศึกษา	4.7	2.0
ฐานะทางเศรษฐกิจ	31.0	39.5
ตำแหน่งหน้าที่	2.2	3.2
คุณธรรมความดี	4.3	4.3
หลายประการ	20.6	20.4
ทุกประการ	0.0	1.0
ไม่มีการแบ่ง	12.5	12.5
ไม่ให้เหตุผล	2.0	3.4
รวม	100.0(535)	100.0(535)

ที่น่าสังเกตจากการศึกษาครั้งนี้ พบว่า มีผู้ที่มีความเห็นว่า ในสังคม  
 ชลบุรีนั้น ไม่มีการแบ่งชั้นวรรณะ ไม่ว่าเขาเหล่านั้นจะอาศัยอยู่ในเขตชนบทหรือ  
 เขตเมืองก็ตาม โดยที่เขาเหล่านั้นให้เหตุผลที่แตกต่างกันไปหลายประการ แต่เหตุ  
 ผลที่น่าสนใจก็คือ เขาคิดว่าทุกคนมีความเสมอภาคกัน มีความเท่าเทียมกัน ไม่ว่า  
 เขาจะมีอาชีพหรือฐานะทางเศรษฐกิจ ตำแหน่งหน้าที่การงาน แตกต่างกันอย่างไ  
 ก็ตาม

ตาราง 27 อัตราร้อยละของผู้ให้สัมภาษณ์กลุ่มที่คิดว่าไม่มีการแบ่งชั้น

กำหนด ชั้น	เหตุผลของการที่ไม่มีการแบ่งชั้น						รวม
	ไม่ให้ เหตุผล	ทุกคน เสมอ ภาคกัน	สภาพ ชีวิต คล้าย คลึงกัน	อาชีพ คล้ายกัน	มีการ พึ่งพา กันได้	นับถือ ศาสนา เดียวกัน	
ไม่มีการ แบ่งเพราะ	10.22	59.11	17.0	3.1	9.0	0.6	100.0 225

ถึงอย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีผู้ให้เหตุผลว่า ในสังคมชลบุรีนั้น ไม่มีการแบ่งชั้นวรรณะในแง่ความรู้สึคนึกคิด แต่ในการศึกษาถึงข้อเท็จจริงของ ดร. อมรา ภูมิรัตน์<sup>14</sup> ซึ่งได้ศึกษาเกี่ยวกับ "การพัฒนาอุตสาหกรรมและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของประเทศไทย" โดยใช้ข้อมูลที่จัดเก็บรวบรวมในจังหวัดชลบุรี พบว่า จากการศึกษาที่มีการพัฒนาอุตสาหกรรมและการขยายตัวของเมืองเกิดขึ้นในจังหวัดชลบุรีทำให้คนชั้นต่ำ มีโอกาสที่จะเลื่อนมาอยู่ในกลุ่มของคนชั้นกลาง หรือชนชั้นสูงได้มากที่สุด และในขณะที่เกี่ยวกับคนชั้นกลาง ซึ่งสังคมไทยไม่เคยคิดว่าคนประเภทนี้หรือคนที่ประกอบอาชีพนี้เป็นคนชั้นกลาง ในปัจจุบันก็ได้เป็นที่ยอมรับกันว่าในสังคมไทยเรามีคนประเภทนี้ และคนประเภทนี้มีความสำคัญยิ่งในการพัฒนาประเทศ

#### การเลื่อนชั้นทางสังคม

เมื่อพิจารณาจากประวัติศาสตร์ไทยที่ว่า แต่เดิมมีการแบ่งช่วงชั้นเพียง 2 ชั้นชั้นเท่านั้น คือ ชั้นผู้ปกครอง และชนชั้นไต่ปกครอง คำว่า ชั้นผู้ปกครอง หมายถึง พระเจ้าแผ่นดิน พระบรมวงศานุวงศ์ และบรรดาขุนนางที่มีศรัทธาบรรดาหลักทั้งหลาย ส่วนชนชั้นไต่ปกครองได้แก่ พวกชาวนา ชาวไร่ และสามัญชนอื่น ๆ โอกาสในการเลื่อนชั้นทางสังคมมีน้อยมาก แต่เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงในด้านเศรษฐกิจ ทำให้มีการพัฒนาอาชีพใหม่ ๆ เกิดขึ้น ทำให้เกิดชนชั้นใหม่ขึ้นมา นั่นก็คือ ชนชั้นกลาง ซึ่งได้แก่พวก พ่อค้า นักธุรกิจ ตลอดจนบรรดาผู้ที่ทำงาน ที่ใช้ความชำนาญพิเศษเฉพาะอย่าง และกึ่งชำนาญพิเศษ (White collar)

จากการศึกษาค้นคว้าข้างต้นของ ดร.อมรา ภูมิรัตน์ พบว่า มีปัจจัยหลายประการที่เป็นเครื่องส่งเสริมให้มีการเลื่อนชั้นทางสังคม เช่น การศึกษา การ

<sup>14</sup> Amara Bhumiratana, Op.Cit., p. 201-224

ฝึกอบรมอาชีพ การย้ายถิ่น และการผสมผสาน (assimilation) โดยมีส่วน  
ทำให้เกิดการเปลี่ยนฐานะทางสังคมจากชนชั้นต่ำ (lower class) ไป  
เป็นชนชั้นกลาง (Middle class)

การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งในการเลื่อนชั้นทางสังคมไทย  
เช่นเดียวกับสังคมอื่น ๆ ทั่วโลก คนที่เกิดในช่วงชั้นที่ต่ำ แต่หากได้รับการศึกษา  
สูงก็จะทำให้เขามีโอกาสประกอบอาชีพที่อยู่ในช่วงชั้นที่สูงกว่าอาชีพดั้งเดิมของพ่อ แม่  
และในขณะที่เดียวกับคนที่เกิดในตระกูลสูง หรือช่วงชั้นที่สูงก็จะต้องพยายามเรียนให้สูง  
ไว้เพื่อที่จะรักษาระดับฐานะเดิมของตนไว้ ผู้ที่สืบเชื้อสายจากชนชั้นกลาง หรือผู้  
ศึกษาเรียกว่า white collar \* และไม่สามารถจะผ่านระดับการศึกษาชั้น  
เดียวกับพ่อแม่ (ชั้นมัธยมศึกษา) และไม่ได้ทำงานในอาชีพเดียวกับพ่อ แม่ หรือ  
อาชีพของพวกเขา white collar เขาก็จะต้องมีฐานะทางสังคมต่ำลง ซึ่งแสดง  
ให้เห็นว่า การศึกษาเป็นเครื่องที่ทำให้เลื่อนขึ้นหรือตกลงจากรุ่นเดิมของพ่อแม่

ปัจจัยด้านการย้ายถิ่นก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ผู้ที่อยู่ในชนบทและเป็นคนที่  
อยู่ในช่วงชั้นต่ำ มีโอกาสที่จะเลื่อนฐานะของเขาด้วยการเปลี่ยนอาชีพ โดยย้ายเข้า  
มาในเขตเมือง ซึ่งมีอาชีพต่าง ๆ อยู่มากกว่าในเขตชนบท และเปิดโอกาสให้เขา  
ได้เลือกประกอบอาชีพอื่น ๆ ซึ่งไม่จำกัดอยู่แต่เฉพาะงานเกษตรกรรมเท่านั้น จาก  
การศึกษาพบว่า แรงงานเยาวชนที่มีการศึกษาน้อยและเป็นกลุ่มที่ไม่มีความชำนาญ  
เฉพาะอย่างได้อพยพเข้ามาในเขตเมืองชลบุรีเป็นผู้ที่อยู่ในภาคอีสานมากกว่าแรงงาน  
เยาวชนที่มาจากภาคกลางซึ่งมีแนวโน้มว่าจะเป็นกลุ่มที่มีระดับการศึกษาสูงกว่าและ  
มีโอกาที่จะอยู่ในกลุ่มของ white collar มากกว่า นอกจากนั้นยังพบว่า  
แรงงานเยาวชนทั้งที่มีความชำนาญพิเศษ และกึ่งชำนาญพิเศษที่ย้ายมาจากอำเภอ

หมายเหตุ \* ผู้ศึกษาขอใช้ทับศัพท์ภาษาอังกฤษ

ต่าง ๆ ในเขตลพบุรี ส่วนใหญ่เป็นเด็กวัยรุ่นที่สืบเชื้อสายจีนและย้ายเข้ามาในเมือง เพื่อรับการฝึกฝนอาชีพที่ต้องการความชำนาญ โดยที่ เขาเหล่านั้นจะเริ่มฝึกหัดงาน กับนายจ้างไปทีละเล็กละน้อยจนกว่าจะเกิดความชำนาญ และต่อไป เขาอาจจะไป ประกอบกิจการของเขาเองได้ ซึ่งลักษณะเช่นนี้ จะเห็นได้ในหมู่คนจีนที่มีแนวโน้มว่าจะเป็นผู้ที่ขยันขันแข็ง และมองการณ์ไกลกว่าคนไทย

การผสมผสาน เป็นกระบวนการหนึ่งที่จะนำไปสู่การเลื่อนชั้นทางสังคม ในสังคมที่มีความแตกต่างกันในด้านเชื้อชาติ และถ้าหากมีปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม และความคลาคลึงทางสังคมระหว่างกลุ่มชนด้วยแล้ว จะทำให้กระบวนการผสมผสานสมบูรณ์ขึ้น จากการศึกษาพบว่า เป็นการผสมผสานของคนจีนที่จะเข้าไปอยู่ในกลุ่มของคนไทย แม้ว่า จะไม่มีใครสามารถที่จะวัดการผสมผสานนี้ได้ แต่จากการสังเกตพบว่า การศึกษาเป็นตัวกลางสำคัญที่จะนำไปสู่การผสมผสานในสังคมไทย จากการศึกษาของ ดร. บุญสนอง บุญโยทยาน<sup>15</sup> พบว่า คนจีนที่ได้รับการศึกษาก็จะมีแนวโน้มสูงที่จะผสมผสานและยอมรับวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบคนไทย จึงจะเห็นได้ว่า การศึกษาและการผสมผสานเป็นกระบวนการที่เป็นองค์ประกอบซึ่งกันและกัน จากข้อมูลที่ได้พบว่าคนจีนที่ได้รับการศึกษาและมีอาชีพเป็นพวก จะเป็นผู้ที่ยอมรับว่า ตัวเองเป็นคนไทยมากกว่า แม้ว่า พ่อ แม่ จะเป็นคนจีนก็ตาม

ถึงกระนั้นโอกาสในการที่จะมีการผสมผสานโดยมีองค์ประกอบในด้านอาชีพและการศึกษาก็ยังมี ผู้ที่อยู่ในเมืองย่อมมีโอกาสมากกว่าผู้ที่อยู่ในชนบท ดังนั้น

---

<sup>15</sup> Boonsanong Punyodyana, Chinese Thai Differential Assimilation in Bangkok : an Exploratory Study. Ithaca : Cornell University, Southeast Asia Program Data Paper No.79.



การย้ายถิ่นจึงเข้ามามีบทบาทสำคัญที่จะเป็นกระบวนการหนึ่งที่ทำให้เกิดช่องทางในการเลื่อนชั้นทางสังคม โดยที่ ผู้ย้ายถิ่นเข้ามาเพื่อที่จะเข้ามาฝึกฝนอาชีพหรือเข้ามารับการศึกษาในสถานอาชีพที่เขาต้องการ จะเท่านั้น ถ้าหากว่าเป็นการย้ายถิ่นเข้ามาเฉย ๆ ก็ไม่ถือว่าเป็นเกิดการเลื่อนชั้นทางสังคม เพราะไม่ได้มีอะไรที่ทำให้สถานภาพทางสังคมของเขาเปลี่ยนแปลงไป นอกจากเป็นการย้ายที่อยู่เท่านั้น

#### 6. การศึกษาและการสื่อสารต่าง ๆ

การศึกษาเป็นสถาบันที่สำคัญยิ่งสำหรับประเทศชาติที่กำลังอยู่ในยุคพัฒนา โดยเฉพาะบทบาทและอิทธิพลที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านการเศรษฐกิจสังคมและการเมือง เพราะเป็นสถาบันที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการสร้างสรรค์ตัวบุคคลและสังคมให้มีความเจริญก้าวหน้า การศึกษาย่อมก่อให้เกิดความรู้ ความคิดเห็น และความเชื่อถือต่อปวงชน โดยความหมายในตัวของมันเองแล้ว การศึกษาหมายถึงการเรียนรู้จากแหล่งต่าง ๆ ไม่จำเป็นว่าจะต้องเป็นการเรียนรู้จากสถาบันการศึกษาเช่น วิทยาลัย โรงเรียน และมหาวิทยาลัย ฯลฯ เท่านั้น ประสิทธิภาพต่าง ๆ ที่ได้จากการดำรงชีวิตก็เป็นส่วนหนึ่งในการเรียนรู้และการปรับตัวให้เข้ากับสังคม รวมไปถึงการกระจายความคึกคัก การชักชวนหรืออบรมให้กลุ่มคนมีความเชื่อในค่านิยมบางอย่างอันจะนำไปสู่ความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติ<sup>15</sup> เช่น ค่านิยมในด้านการส่งเสริมบุตรหลานให้เรียนหนังสือ เพื่อเป็นหนทางก้าวหน้าในการประกอบอาชีพ ค่านิยมในด้านการเห็นคุณค่าเห็นชอบกับระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย เหล่านี้เป็นต้น

<sup>15</sup>คณะอาจารย์ผู้ทำการวิจัย, คณะรัฐศาสตร์, ชรรถศาสตร์, รายงานผลการวิจัย "เรื่อง ลักษณะบางประการของสถาบันสังคมไทยที่เป็นอุปสรรคต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย" (นครหลวงฯ กรุงเทพมหานครพิมพ์, 2515) หน้า 20

แต่ทว่าในสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปนี้ การศึกษาสมัยใหม่ก็คือ การศึกษาอบรมจากโรงเรียน เพื่อเพิ่มหรือสร้างสรรค์บุคคลให้มีความรอบรู้ ชำนาญชำนาญมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความก้าวหน้าในด้านเศรษฐกิจ การพาณิชย์ การบริการ เป็นต้น

หน้าที่ประโยชน์ของการศึกษาสมัยใหม่อย่างเป็นทางการก็คือ ประการแรกเพื่อทำหน้าที่ของกระบวนการสังคมอย่างสมบูรณ์โดยเน้นหนักในคุณค่าความเป็นชาตินิยมประการที่สอง เพื่อทำหน้าที่ถ่ายทอดวัฒนธรรมแก่คนรุ่นหลังต่อไป และประการสุดท้ายก็คือเพื่อจัดลำดับความสามารถและการเตรียมบุคคลเพื่อเข้าสู่สู่แข่งขันในการเข้าทำงานในหน้าที่ที่ถูกต้องและเหมาะสม<sup>16</sup>

จากที่กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่า การศึกษาเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง และมีประโยชน์ในการที่จะพัฒนาประเทศชาติ ดังนั้นจึงน่าที่จะพิจารณการศึกษาที่มีอยู่ในสังคมชลบุรี หรือในสังคมไทยทุกวันนี้ว่า ได้ดำเนินรอยตามหน้าที่ประโยชน์ดังกล่าวข้างต้นอย่างไรบ้าง เพื่อจะนำไปสู่การพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า ตามกระบวนการการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ลักษณะสมัยใหม่

ประเทศไทยได้มีการปรับปรุงการศึกษาครั้งใหญ่ โดยมีพระราชบัญญัติประถมศึกษาออกประกาศใช้บังคับเป็นครั้งแรกเมื่อปี 2464<sup>17</sup> เพื่อให้การศึกษาอบรมของชาวไทยเป็นไปอย่างมีระเบียบแบบแผน จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2503 จึงมีระบบการศึกษาภาคบังคับขั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ครอบคลุมทั่วประเทศ<sup>18</sup> และได้มีการเร่งรัดให้มีการเพิ่มการศึกษาภาคบังคับไปถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 อันเป็นโครงการต่อไปในอนาคต ระบบการศึกษาของไทยมีรูปแบบดังต่อไปนี้คือ

<sup>16</sup>เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน

<sup>17</sup>เกหลง ปภาวสีหิ, ประวัติการศึกษาประเทศไทย (พระนคร สมาคมการศึกษา, 2503) หน้า 5

จากผลของการเร่งรัดพัฒนาในด้านการศึกษาในโรงเรียนทั่วประเทศ ซึ่งมีผลการพัฒนาถึงจังหวัดต่าง ๆ รวมทั้งจังหวัดชลบุรี ซึ่งเป็นจังหวัดหนึ่งที่ได้รับเลือก ทำการศึกษาโครงการวิจัยการพัฒนาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมนี้ด้วย โดยเราสามารถ ศึกษาผลของการปรับปรุงในด้านการศึกษาได้จากจำนวนผู้ที่สำเร็จ การศึกษาในแต่ละปี ซึ่งในการศึกษาสำเร็จในชั้นต่าง ๆ ดังที่ได้แบ่งชั้นตอนไว้ในรูปที่ 1 ข้างต้น

ในระหว่างปี พ.ศ. 2503 กับ พ.ศ. 2513 ซึ่งเป็นปีที่มีการสำรวจ สัมมะโนประชากรทั่วประเทศ ของสำนักงานสถิติแห่งชาตินั้น พบว่า จำนวนผู้ที่ได้รับการ ศึกษาในจังหวัดชลบุรีมีจำนวนเพิ่มขึ้น (ตามตารางที่ 2B) กล่าวคือ ในปี พ.ศ. 2503 จำนวนผู้ที่ได้รับการศึกษามีจำนวนร้อยละ 67.0 แต่ต่อมาในปี พ.ศ. 2513 มีจำนวน ร้อยละ 77.3 และเป็นที่น่าสนใจกว่าในจำนวนผู้ที่ได้รับการศึกษานั้นกลุ่มผู้ชายเป็นกลุ่ม ที่ได้รับการศึกษามากกว่าผู้หญิงในทั้ง 2 ปีดังกล่าว และเมื่อพิจารณาต่อไปในตารางที่ 2 จะพบว่า จำนวนร้อยละของผู้ที่ได้รับการศึกษาของกลุ่มอายุตั้งแต่ 10-14 ปีขึ้นไป จน ถึงกลุ่มอายุ 20-24 ปีนั้น ผู้ที่สามารถได้รับการศึกษาและอ่านเขียนได้มีจำนวนสูงขึ้นเรื่อย ๆ แต่เมื่อถึงกลุ่มอายุ 25-29 ปีขึ้นไป จำนวนร้อยละของผู้ที่สามารถอ่านเขียนได้ เริ่ม มีจำนวนลดลงเรื่อย ๆ ไม่ว่าจะเป็เพศหญิงหรือชายต่างก็มีลักษณะที่สอดคล้องกันไป โดยเฉพาะในกลุ่มสูงอายุเห็นได้ว่า จำนวนของผู้หญิงที่สามารถอ่านเขียนได้ มีจำนวน ร้อยละที่ต่ำมาก จนน่าตกใจ ซึ่งปรากฏการณ์เช่นนี้ตรงกับค่านิยมของคนไทยในสมัย ปู่ ย่า ตา ยาย ซึ่งไม่นิยมให้ลูกผู้หญิงเข้ารับการศึกษาล่าเรียนในโรงเรียนเพราะคิดว่า ไม่ใช่หน้าที่ของลูกผู้หญิง ผู้หญิงควรจะเก่งแต่เรื่องการบ้านการเรือน เช่นนี้เป็นคณ ลักษณะหรือค่านิยมเช่นนี้ในปัจจุบันน่าจะหมดไป จากตัวเลขที่ได้ก้คงจะเป็นเครื่อง พิสูจน์ได้บ้างว่า จำนวนผู้หญิงที่ได้รับการศึกษาจนอ่านเขียนได้ มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเมื่อ เปรียบเทียบระหว่างปี พ.ศ. 2503 และ พ.ศ. 2513

ตาราง 20 ประชากรอายุตั้งแต่ 6 ปีขึ้นไป จำแนกตามการศึกษาที่สำเร็จและเพศ

การศึกษา	พ.ศ.	เพศ		จำนวนรวม
		ชาย	หญิง	
ไม่มีการศึกษา	2503	26.3	40.5	33.0 (105,727)
	2513	17.8	27.8	22.7 (99,091)
มีการศึกษา	2503	73.7	59.5	67.0 (213,500)
	2513	82.2	72.2	77.3 (338,030)
จำนวนรวม	2503	52.5 (167,286)	47.5 (151,541)	100.0 (318,827)
	2513	51.3 (224,390)	48.7 (212,731)	100.0 (437,121)

ที่มา สำนักงานสถิติแห่งชาติ, สำนักนายกรัฐมนตรี, พ.ศ. 2503, 2513

ตาราง 29 อัตราส่วนร้อยละของประชากรอายุ 10 ปี ขึ้นไป จำแนกตามความรู้  
อ่านเขียนได้ หมวกอายุ และเพศ จังหวัดชลบุรี

หมวกอายุ	พ.ศ.	อ่านเขียนได้		จำนวนรวม
		ชาย	หญิง	
10-14	2503	89.2	86.9	88.1 (38,282)
	2513	97.4	96.0	96.7 (67,373)
15-19	2503	94.4	90.3	92.5 (35,994)
	2513	97.7	95.1	96.5 (56,017)
20-24	2503	90.8	84.5	88.0 (37,075)
	2513	97.8	93.3	95.8 (46,893)
25-29	2503	89.7	80.2	85.2 (27,627)
	2513	96.8	90.7	93.8 (35,150)
30-34	2503	90.2	75.4	83.3 (22,093)
	2513	94.7	84.7	89.9 (31,710)

ตาราง 29 (ต่อ) อัตราส่วนร้อยละของประชากรอายุ 10 ปีขึ้นไป จำแนกตามความรู้  
อ่านเขียนได้ หมวกอายุ และเพศ จังหวัดชลบุรี

หมวกอายุ	พ.ศ.	อ่านเขียนได้		จำนวนรวม
		ชาย	หญิง	
35-40	2503	84.3	53.9	70.2 (13,059)
	2513	93.1	82.5	88.1 (26,687)
41-44	2503	77.1	36.0	57.2 (9,542)
	2513	91.7	74.0	83.2 (19,543)
45-49	2503	73.1	26.2	50.4 (7,105)
	2513	87.2	53.6	71.2 (12,631)
50-54	2503	67.5	17.3	43.2 (5,119)
	2513	80.0	34.7	57.4 (8,438)
55-60	2503	61.8	14.3	38.4 (3,575)
	2513	77.5	27.9	52.3 (6,126)

ตาราง 29 (ต่อ) อัตราส่วนร้อยละของประชากรอายุ 10 ปีขึ้นไป จำแนกตามความรู้  
อ่านเขียนได้ หมวดอายุและเพศ จังหวัดชลบุรี

หมวดอายุ	พ.ศ.	อ่านเขียนได้		จำนวนรวม
		ชาย	หญิง	
60-64	2503	56.7	10.3	33.4 (3,339)
	2513	71.7	18.0	44.5 (4,168)
65 ปีขึ้นไป	2503	48.7	8.2	27.1 (3,122)
	2513	62.0 (4,588)	12.3 (1,140)	34.4 (5,728)
ไม่ทราบ	2503	71.0	42.4	59.4 (556)
	2513	24.4	21.2	22.7 (103)
รวม	2503	84.3 (121,996)	64.9 (84,192)	75.2 (26,188)
	2513	92.7 (178,105)	78.4 (142,470)	85.7 (320,575)

ที่มา สำนักงานสถิติแห่งชาติ, สำนักนายกรัฐมนตรี พ.ศ. 2503, 2513

เมื่อพิจารณาต่อไปถึงระดับการศึกษาที่ประชากรในจังหวัดชลบุรีได้รับ และเรียนสำเร็จในชั้นต่าง ๆ ตามตารางที่ 30 จำนวนร้อยละของกลุ่มผู้ที่ได้รับการศึกษาในทุก ๆ ชั้น ยกเว้นระดับมัธยมศึกษาของปี พ.ศ. 2513 มีจำนวนร้อยละที่สูงกว่า กล่าวคือในกลุ่มผู้สำเร็จชั้นประถมศึกษาในปี พ.ศ. 2513 มีจำนวนร้อยละ 88.3 ส่วนปี พ.ศ. 2503 มีจำนวนร้อยละ 85.6 และในกลุ่มผู้ที่สำเร็จการศึกษาชั้นอนุบาล มีจำนวนร้อยละ 0.9 และ 0.7 ตามลำดับ ที่น่าสนใจก็คือ การศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาในปี พ.ศ. 2503 มีจำนวนร้อยละ 11.7 ซึ่งสูงกว่าปี พ.ศ. 2513 ซึ่งมีเพียงร้อยละ 7.8 น่าที่จะศึกษาว่าอาจเป็นเพราะในระยะนั้น (ปี พ.ศ. 2503) ผู้ที่จบชั้นมัธยมศึกษาแล้ว ไม่ศึกษาต่อ เนื่องจากมีช่องทางในการที่จะออกไปประกอบอาชีพเลยทันที ทั้งนี้เนื่องจากในจังหวัดชลบุรีมีความต้องการกำลังแรงงานเยาวชนเป็นจำนวนมาก โดยศึกษาจากข้อเท็จจริงจะพบว่าช่องทางหรือโอกาสในการหางานทำของเยาวชนในจังหวัดชลบุรีมีอยู่ในตลาดแรงงานเสมอ



ตารางที่ 30 ประชากรอายุ 6 ปีขึ้นไปจำแนกตามชั้นที่เรียนสำเร็จ และเพศ จังหวัดชลบุรี

ระดับการศึกษา	พ.ศ.	เพศ		จำนวนรวม
		ชาย	หญิง	
ประถมศึกษา	2503	82.2	90.1	85.6 (182,675)
	2513	85.9	91.2	88.3 (298,638)
มัธยมศึกษา	2503	14.2	8.3	11.7 (25,113)
	2513	9.8	5.4	7.8 (26,433)
มหาวิทยาลัย	2503	0.8	0.6	0.7 (1,569)
	2513	1.0	0.8	0.9 (2,985)
จำแนกไม่ได้	2503	2.7	1.0	1.9 (4,237)
	2513	3.3	2.6	2.9 (9,966)
รวม	2503	57.8 (123,317)	42.2 (90,183)	100.0 (213,500)
	2513	54.6 (184,493)	45.4 (153,573)	100.0 (338,030)

ที่มา สำนักงานสถิติแห่งชาติ, สำนักนายกรัฐมนตรื, พ.ศ. 2503, 2513

ศูนย์กลางการศึกษาในโรงเรียนของจังหวัดชลบุรีตั้งอยู่ใน เขตอำเภอเมือง ชลบุรีนั่นเอง เมื่อพิจารณาจากจำนวนสถาบันที่ให้การศึกษากล่าวคือ เมื่อแบ่งการศึกษาในโรงเรียนออกเป็นประเภท ทั้งโรงเรียนชั้นประถมที่อยู่ใน เขตเทศบาล โรงเรียนชั้นประถมที่อยู่นอกเขตเทศบาล ที่เรียกว่า โรงเรียนประชาบาล โรงเรียนมัธยมศึกษา และสถานศึกษาชั้นอุดมศึกษานั้น โรงเรียนในเขตอำเภอต่าง ๆ ยกเว้นอำเภอเมือง อำเภอศรีราชา และอำเภอบ้านบึงแล้ว ปรากฏว่า ระดับของชั้นเรียนสูงสุดมีเพียงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และโรงเรียนที่มีการสอนถึงชั้นมัธยมศึกษาจะได้แก่โรงเรียนประจำอำเภอซึ่งตั้งอยู่ในเขตอำเภอเท่านั้น ที่เหลือส่วนใหญ่จะเป็นโรงเรียนที่มีการสอนตั้งแต่ ป. 1 - ป. 4 ซึ่งได้แก่โรงเรียนประจำหมู่บ้านและโรงเรียนที่ทำการสอนตั้งแต่ ป. 1 - ป. 7 มักจะเป็นโรงเรียนประจำตำบลของแต่ละอำเภอนั้นเอง ดังนั้นเมื่อเด็กที่อยู่ในอำเภออื่น ๆ ที่นอกเหนือจากที่กล่าวข้างต้น ต้องการจะศึกษาต่อก็จะต้องไปเข้าโรงเรียนในหัวเมืองชลบุรีเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้เพราะในเขตหัวเมืองมีโรงเรียนที่สอนในระดับเตรียมอุดมศึกษาเป็นส่วนใหญ่ที่เป็นของรัฐบาล ฉะนั้นค่าใช้จ่ายในการศึกษาเล่าเรียนจึงถูกกว่าโรงเรียนราษฎร์ ดังเช่นในเขตอำเภอศรีราชามีโรงเรียนอัสสัมชัญ โรงเรียนคาราสมุทร ซึ่งเป็นโรงเรียนของเอกชนที่เปิดทำการสอนถึงชั้นระดับเตรียมอุดมศึกษา

จากการที่ศูนย์กลางของการศึกษาในโรงเรียนอยู่ในเขตหัวเมืองนี้เอง จึงทำให้จำนวนผู้ที่ได้รับการศึกษาระหว่างเขตเมืองและเขตชนบทมีความแตกต่างกัน ดังตารางที่ 10 ในบทที่ 3 เมื่อจำแนกระดับชั้นการศึกษาออกโดยเปรียบเทียบระหว่างตัวอย่างที่ได้ในเขตเมือง เขตชนบทนั้น ผลปรากฏว่า ยิ่งการศึกษาอยู่ในที่สูงขึ้นไป ตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษา ไปจนถึงชั้นอุดมศึกษา จำนวนร้อยละของผู้ที่ได้รับการศึกษาในชั้นต่าง ๆ เหล่านี้ จะตกอยู่ในกลุ่มของผู้ที่อยู่ในกลุ่มของผู้ที่อยู่ในเขตเมืองทั้งสิ้น ย่อมแสดงให้เห็นว่า คนในเมืองมีโอกาสดีกว่าที่จะได้รับการศึกษาในชั้นสูง ๆ

นอกจากการศึกษาในโรงเรียนซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการเสริมสร้างความรู้แก่ประชากรโดยทั่ว ๆ ไปแล้ว การสื่อสารโดยการใช้สื่อมวลชนทั้งหลาย เช่น สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ วิทยุ โทรทัศน์ และภาพยนตร์ ต่างก็มีส่วนสำคัญในด้านการเสริมสร้างความรู้

ในเหตุการณ์ของบ้านเมือง ได้เป็นอย่างดีอีกด้วย ดังนั้นในเขตตัวเมือง จึงเป็นจุดศูนย์กลางของการกระจายข่าวสารต่าง ๆ เช่น การเป็นจุดศูนย์กลางในการรับส่งสิ่งพิมพ์จากกรุงเทพฯ ไปยังส่วนต่าง ๆ ของจังหวัด ตลอดจนการออกหนังสือพิมพ์ทุก ๆ 10 วัน ในรอบเดือนหนึ่ง ๆ ซึ่งมีอยู่ 3 ฉบับด้วยกันคือ อ่าวไทย ไทยนคร และบางแสน

### การคมนาคม

การคมนาคมนับว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการพัฒนาอุตสาหกรรม และการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ลักษณะสมัยใหม่ โดยเฉพาะในด้านขนส่ง การพัฒนาเส้นทางคมนาคมของ จังหวัดชลบุรีนั้น เริ่มมีจากสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา ในระยะก่อนสงครามโลกครั้งที่สองนั้น การคมนาคมตลอดจนการขนส่งสินค้าระหว่างกรุงเทพฯ - ชลบุรี และไปยังจังหวัดต่าง ๆ นั้นเป็นเส้นทางเดินเรือซึ่งมีทั้งเรือสินค้าและเรือโดยสาร ส่วนการคมนาคมติดต่อภายในตัวจังหวัดระหว่างอำเภอหรือตำบลต่าง ๆ นั้น ใช้การเดินทางเท้าคนนาและทางเกวียนเป็นส่วนมาก

ส่วนท้องที่ที่สามารถติดต่อทางเรือได้สะดวกก็ใช้เรือ เช่น อำเภอเมืองศรีราชา บางละมุง และสัตหีบ ต่อมาพ.ศ. 2465 ได้มีการขนส่งผู้โดยสารสายชลบุรี-พนัสนิคม โดยใช้รถยนต์เป็นพาหนะ<sup>19</sup> และต่อมา พ.ศ. 2476 กองทัพเรือได้ติดต่อกับทางรัฐบาลขอสร้างทางสายใหม่ โดยมีโครงการสร้างถนนเลียบฝั่งทะเลตะวันออก โดยเริ่มจากจังหวัดสมุทรปราการ คลองค่าน บางปะกง ชลบุรี ไปจนถึงอำเภอสัตหีบ พนัสนิคมนี้มีชื่อเรียกว่า "ถนนสุขุมวิท"<sup>20</sup> ถนนสายนี้เชื่อมต่อกับถนนสายกรุงเทพฯ-ฉะเชิงเทรา ที่มีอยู่แล้ว การคมนาคมระหว่างสัตหีบ - กรุงเทพฯ โดยทางบกนี้ในระยะแรกถึงแม้ว่าจะต้องอ้อมไปฉะเชิงเทรา ก็เป็นที่นิยม

<sup>19</sup> สุบิน สิบสงวน "เรื่องเมืองบางปลาสร้อยหรือเมืองชลบุรี" ที่ระลึกงานนมัสการพระพุทธสิหิงห์ ชลบุรี ประจำปี 2515

<sup>20</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 10

ในปัจจุบันได้มีการสร้างทางสายใหม่ เรียกว่า "ถนนสุขุมวิท สายบางนา-ตราด" โดยมีรถประจำทางวิ่งตรงจากกรุงเทพฯ ผ่านชลบุรี และตราด สายการเดินรถสายใหม่นี้ เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2513 เป็นต้นมา ปัจจุบันการขนส่งโดยทางเรือภายในท้องถิ่นก็ลดน้อยลงไปและคงจะหมดความสำคัญลงไปในที่สุด

นอกจากถนนที่เป็นทางหลวงแผ่นดิน ทางหลวงจังหวัดแล้ว ยังมีถนนสายต่าง ๆ ซึ่งเป็นของเอกชน ทั้งที่ขอสัมปทานเปิดการเดินรถ และทั้งที่ตัดถนนขึ้นเพื่อใช้ในการลำเลียงวัตถุดิบ เช่น อ้อย มัน มาสู่โรงงานอุตสาหกรรม เนื่องจากสินค้าหรือพืชผลทางเกษตรกรรมนั้น หากการขนส่งล่าช้าจะทำให้เน่าเสียได้ ฉะนั้นจึงต้องการความสะดวกและรวดเร็วในการขนส่งและถนนที่ตัดขึ้นมาเพื่อวัตถุประสงค์ดังกล่าวนี้ก็ได้กลายเป็นเส้นทางคมนาคมสัญจรไปมาของชาวบ้าน

ถนนสายสำคัญอีกสายหนึ่งคือ ถนนสายสัททีบ-นครราชสีมา หรือถนนสายยุทธศาสตร์ ซึ่งชาวบ้านเรียกกันติดปากว่า "ถนนฝรั่ง" แต่เดิมเป็นเส้นทางลำเลียงอาวุธของทหารอเมริกันจากสนามบินอู่ตะเภา ซึ่งอยู่ระหว่างเขตติดต่อของอำเภอสัททีบ จังหวัดชลบุรีกับอำเภอเมือง จังหวัดระยอง ไปยังจังหวัดนครราชสีมา ต่อมาในระยะ 3 - 4 ปีที่ผ่านมา (ปี พ.ศ. 2512 - 2513) ได้เปิดให้เอกชนได้ใช้เส้นทางสายนี้ได้ จึงเปิดโอกาสให้มีรถโดยสารประจำทางเกิดขึ้นบางสาย เช่น สายระยอง - นครราชสีมา เป็นต้น ตลอดจนการขนส่งวัตถุดิบสำหรับป้อนโรงงานและการขนส่งสินค้า โดยเฉพาะผลิตภัณฑ์จากสัตว์ทะเลทั้งที่เป็นอาหารแห้งและอาหารสดซึ่งต้องการความสะดวกและรวดเร็ว

เมื่อมีถนนสายสำคัญ ๆ เกิดขึ้นทั้งภายในตัวจังหวัดเอง และเส้นทางติดต่อกับจังหวัดทั้งที่ใกล้เคียงและจังหวัดที่ห่างไกลออกไป เช่นนี้ ย่อมทำให้การคมนาคมการขนส่งเป็นโดยสะดวกรวดเร็ว และมีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น ทั้งในด้านการขนส่งวัตถุดิบสำหรับป้อนโรงงานและการขนส่งผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ที่ผลิตขึ้นจากการอุตสาหกรรมภายในจังหวัดนำไปจำหน่ายยังส่วนต่าง ๆ ของจังหวัดและทั่วประเทศ

ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ลักษณะสมัยใหม่ในค่านที่เกี่ยวกับการวิวัฒนาการทางอุตสาหกรรมภายในจังหวัดชลบุรีหลังสงครามโลกครั้งที่สอง จึงเป็นผลสืบเนื่องมาจากการปรับปรุงทางคมนาคมทางบกในระยะสงครามโลกครั้งที่สองเป็นอย่างมาก อุตสาหกรรมน้ำตาลได้วิวัฒนาการก้าวหน้าขึ้นและอุตสาหกรรมมันสำปะหลัง เริ่มมามีบทบาทสำคัญมากในระยะนี้ทั้งนี้เป็นผลเนื่องมาจากความสทวักในการขนส่งทั้งสิ้น

### สรุป

สำหรับในบทนี้จากการศึกษาข้างต้นก็เพื่อที่จะแสดงให้เห็นว่า จังหวัดชลบุรี มีกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ลักษณะสมัยใหม่ในลักษณะสำคัญ ๆ ที่ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษานั้น จะเห็นได้ว่าตามแนวความคิดของกระบวนการการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ลักษณะสมัยใหม่นั้น จังหวัดชลบุรีเป็นจังหวัดหนึ่งที่กำลังอยู่ในระยะของการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านจากการพัฒนาทางด้านการเกษตรกรรม การพัฒนาด้านการอุตสาหกรรมซึ่งก่อให้เกิดความสัมพันธ์กันในส่วนต่าง ๆ ตามมาทั้งในด้านการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ การแบ่งงานกันทำ การขยายตัวของเมือง การศึกษา การคมนาคม ตลอดจนการเคลื่อนย้ายแรงงาน และการเกิดชนชั้นใหม่ ๆ ขึ้นในสังคม ฯลฯ

การเกิดความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันในส่วนต่าง ๆ นั้น ก็เนื่องมาจากเหตุผลที่ว่าเมื่อมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปเป็นอุตสาหกรรมจากการมีอุตสาหกรรมในครัวเรือนไปเป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ จัดตั้งเป็นรูปบริษัทจำกัด เป็นต้น ผลก็คือ ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างลูกจ้าง และนายจ้าง เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม นอกจากนี้ยังทำให้ขอบเขตของตลาดขยายออกไปจากตลาดระดับท้องถิ่นไปจนถึงตลาดระดับระหว่างประเทศ โดยเฉพาะในด้านผลิตภัณฑ์ที่เป็นสินค้าเกษตรกรรม เช่น มันสำปะหลัง และอ้อย นอกจากนี้ยังมีพวกปศุสัตว์ (เป็ด ไก่) ผลไม้ และผัก ฯลฯ ระบบคนกลางในขอบข่ายของตลาดต่างก็เน้นหนักในเรื่องของการค้ากำไรและมีความสัมพันธ์กันเฉพาะแต่เรื่องการค้า การซื้อขายและเปลี่ยนสินค้าเท่านั้น มีการเคลื่อนย้ายแรงงานทั้งภายในจังหวัดและระหว่างจังหวัดเข้ามาเป็นกำลังแรงงานในเขตชลบุรี ซึ่งมีส่วนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้าน



การเพิ่มขนาดของประชากรในเขตเมืองให้เพิ่มมากขึ้น อันเป็นสาเหตุหนึ่งของการขยายตัวของเมือง

ส่วนในเขตชนบทซึ่งเป็นแหล่งผลิตสินค้าทางเกษตรกรรมนั้น รูปแบบของหมู่บ้านก็เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้าง เช่น หมู่บ้านหนองยางและหนองไทร ในเขตตำบลหมอนนางนั้น ไม่ค่อยจะมีการเปลี่ยนแปลงมากนักในขณะที่หมู่บ้านหนองไผ่แก้ว ในเขตตำบลหนองอิรุณ ได้มีการพัฒนาในด้านการปลูกอ้อยมากขึ้น เพื่อที่จะได้ให้ปริมาณที่เพียงพอแก่ความต้องการของโรงงานอุตสาหกรรมผลิตน้ำตาลทรายในท้องถิ่น รวมทั้งท้องถิ่น ๆ ทั่วๆ ไป ในทำนองเดียวกัน หมู่บ้านบางเสด็จซึ่งเคยเป็นหมู่บ้านประมงนั้น ในปัจจุบันก็กำลังกลายเป็นหมู่บ้านกึ่งประมงกึ่งรับจ้างไปแล้ว

ในขณะที่เกี่ยวกับที่จังหวัดชลบุรีกำลังอยู่ในระยะการเปลี่ยนแปลงในทางอุตสาหกรรมตัวเมืองหรือเขตเทศบาลเมืองก็มีการขยายตัวของเมือง มีสถานที่ราชการสำคัญ ๆ ตั้งอยู่ภายในเขตเทศบาลรวมทั้งสถานบริการ เช่น ซ้อมแรม สถานเสริมสวย และสถานที่พักผ่อนหย่อนใจต่าง ๆ ก็อยู่ในเมืองทั้งสิ้น ศูนย์กลางระบบการคมนาคมและการขนส่ง ก็อยู่ในเมืองยิ่งทำให้จังหวัดชลบุรีกลายเป็นจังหวัดหนึ่งที่พัฒนาของประเทศไทยที่เกี่ยว ขลบุรีในปัจจุบันนี้ได้เปลี่ยนแปลงด้วยการพัฒนาใหม่ ๆ จากประวัติศาสตร์ และการพัฒนาทางอุตสาหกรรมที่เริ่มมีขึ้นในเขตตัวเมืองและได้แผ่ขยายออกไปสู่เขตรอบ ๆ นอกตัวเมือง อุตสาหกรรมใหม่ ๆ สามารถพบได้ในเมืองและจะเห็นว่า คนในเมืองต่างมุ่งหวังที่จะทำงานที่มีใช้เกษตรกรรมมากกว่า

การเปลี่ยนแปลงในหมู่บ้านต่าง ๆ นั้น มีใช้แต่จะเปลี่ยนแปลงเฉพาะรูปแบบของหมู่บ้านเท่านั้น แต่ยังคงทำให้แบบแผนในการดำรงชีวิตของชาวบ้านเปลี่ยนแปลงไปอีกด้วย เช่น ระบบการคมนาคม การขนส่งที่นำเอาสินค้าใหม่ ๆ ผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ เข้าไปในหมู่บ้าน ตลอดจนสื่อมวลชนต่าง ๆ ซึ่งได้นำแนวความคิดใหม่ ๆ มาสู่หมู่บ้าน คนรุ่นหนุ่มสาวส่วนใหญ่ต่างก็มีโอกาสเข้ามาในเมือง เพื่อเข้ามาหากความบันเทิงจากกิจการการบริหารต่าง ๆ ภายในเมือง ทำให้ชาวบ้านมีการติดต่อกับคนนอกหมู่บ้านอยู่เสมอ ด้วยสาเหตุนี้เอง อาจเป็นผลทำให้ระบบค่านิยมของชาวชนบทมิได้มีความแตกต่าง

ไปจากระบบค่านิยมของชาวเมืองมากนักรู้ก็เป็นได้ ทั้งจะได้ทำการศึกษาคือไป

ในด้านการใช้เทคนิควิชาการใหม่ ๆ ชาวชนบทยอมรับกรรมวิธีใหม่ ๆ ในด้านการผลิต เช่น การใช้รถแทรกเตอร์ การใช้ปุ๋ย ซึ่งมีใช้ของแปลกสำหรับชาวบ้านอีกต่อไปแล้ว ชาวบ้านได้รู้จักวิธีการผลิตใหม่ ๆ และแนะนำกันในห้องหมู่บ้านมานานกว่า 10 ปีแล้ว นอกจากนี้ยังมีโรงงานทันสมัยไปเปิดกิจการอยู่ในหมู่บ้าน และนำเอางานใหม่ ๆ ให้ชาวบ้านได้เลือกเข้าไปทำงาน ทั้งนี้ นอกจากชาวบ้านจะต้องพยายามผลิตผลผลิตให้เพียงพอที่จะกินและจำหน่ายแล้ว ชาวบ้านหรือชาวนายังมีโอกาสที่จะได้เรียนรู้ถึงการหาค่าจ้างจากการรับจ้างทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมเหล่านั้น สิ่งเหล่านี้ย่อมทำให้ชาวบ้านยอมรับวิถีชีวิตแบบใหม่ เช่น การมีงานทำแบบใหม่ เป็นต้น

เมื่อมีการพัฒนาในด้านการอุตสาหกรรมเกิดขึ้น มีการวิวัฒนาการในด้านเทคโนโลยีย่อมทำให้มีอาชีพใหม่ ๆ เกิดขึ้น ประเภทของงานที่ทำก็มีแบ่งแยกมากยิ่งขึ้น และมีทั้งงานประเภทที่ต้องการแรงงานที่มีฝีมือ และงานประเภทที่ต้องการเพียงแรงงานไร้ฝีมือ และประเภทของงานชนิดใหม่ ๆ ที่นอกเหนือไปจากงานเกษตรกรรม ซึ่งคนในเขตเมืองมีแนวโน้มที่จะเลือกประกอบอาชีพที่ไม่ใช่งานเกษตรกรรมมากกว่า โดยเฉพาะเด็กวัยรุ่นหนุ่มสาว

ความแตกต่างในค่านิยมระหว่างคนที่อยู่ในเขตเมืองกับคนที่อยู่ในชนบท เป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างบุคคล 2 กลุ่มนี้ เมื่อมีการให้เปรียบลำดับคะแนนของอาชีพต่าง ๆ ผลปรากฏว่า อาชีพเกษตรกรรมถูกกำหนดให้อยู่ในกลุ่มอาชีพที่มีสถานะภาพต่ำ อาชีพหนึ่ง ส่วนอาชีพพ่อค้า ผู้ให้บริการ และเสมียน พนักงานบริษัทยังได้คะแนนที่สูงกว่าอาชีพเกษตรกรรม อย่างไรก็ตาม นอกเหนือจากการใช้อาชีพเป็นเครื่องกำหนดสถานะภาพแล้ว เมื่อให้คนทั้งในชนบทและในเมืองกำหนดตนเองว่าเป็นคนในช่วงชั้นใด ผลจากการศึกษาปรากฏว่า เขากำหนดตัวเองว่าเป็นคนชั้นกลางแทบทั้งสิ้น

เมื่อใช้มาตรการการเรียงลำดับอาชีพ ผลก็ปรากฏว่า ปัจจัยทางเศรษฐกิจ  
 จะเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด คนในปัจจุบันนี้ตระหนักดีว่า การผลิตและรายได้เป็นสิ่งสำคัญ  
 และมาตรฐานในค่านิจใจ ไม่ได้มีอิทธิพลต่อมาตรฐานการครองชีพของคนต่อไปอีกแล้ว  
 มาตรการแบบประเพณีนิยม เช่น คุณธรรม ความดี ยังคงมีอยู่ในหมู่บ้านชนบท แต่มีใช้  
 ในเขตเมืองอย่างไวก่ทาม จากการศึกษายอมทำให้ผู้ศึกษาตระหนักดีว่า ไม่มีมาตรการ  
 เพียงอันหนึ่งอันใดในการที่จะจัดลำดับให้บุคคลว่า เป็นชนชั้นใด ฉะนั้นการที่จะตัดสิน  
 หรือกำหนดช่วงชั้นให้บุคคล จึงควรจะให้มาตรการหลาย ๆ อย่างประกอบเข้าด้วยกัน

ปัจจัยสำคัญ ๆ ที่มีส่วนในการเลื่อนชั้นทางสังคมของสหรัฐอเมริกา คือ การศึกษา  
 การผสมผสานและการย้ายถิ่น การศึกษาคือจะเป็นปัจจัยสำคัญที่สุด มีผลทำให้บุคคล  
 สามารถจะเลื่อนฐานะทางสังคมของเขาได้ จากชนชั้นต่ำไปเป็นคนชั้นกลาง หรือชนชั้นสูง  
 ได้ในที่สุด แต่ในขณะเดียวกัน ลักษณะของการแบ่งช่วงชั้นของสังคมแบบดั้งเดิมก็ยังคงมี  
 อยู่ในรูปแบบของผู้เช่าที่ดินกับผู้ให้เช่าที่ดินในบางท้องถิ่น

นั่นจึงสรุปได้ว่าในสังคมสหรัฐกำลังอยู่ในระยะของการเปลี่ยนแปลง  
 จากสังคมแบบดั้งเดิมไปเป็นสังคมสมัยใหม่ เร็วกว่าที่เป็นสังคมในระยะเปลี่ยนผ่าน ซึ่ง  
 ยังคงต้องใช้ช่วงเวลาของกระบวนการเปลี่ยนแปลงไปสู่ลักษณะสมัยใหม่อีกระยะหนึ่ง  
 ในการพัฒนาในทุก ๆ ด้านเพื่อก้าวไปสู่ความเป็นสังคมสมัยใหม่ในที่สุด